

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Karolína PIKOROVÁ

2012

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

Katedra výtvarné výchovy

SKUTEČNOST A SEN

REALITY AND DREAM

Autor bakalářské práce: Karolína Pikorová

Adresa: Benešov u Semil 254, 512 06

Ročník: 3

Obor studia: Specializace v pedagogice - Výtvarná výchova se zaměřením na vzdělávání

Typ studia: prezenční

Bakalářská práce dokončena: červen 2012

Vedoucí bakalářské práce: MgA. Michal Sedlák

Konzultant bakalářské práce: Doc.ak.mal. Jiří Kornatovský

Prohlašuji, že jsem závěrečnou bakalářskou práci vypracovala samostatně za použití literatury uvedené v seznamu literatury.

V Praze dne 15. 6. 2012

Podpis

Pikorová, K.: *Skutečnost a sen*. [Bakalářská práce] Praha 2012 – Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, katedra výtvarné výchovy, s. 71 (Přílohy na CD-ROM: 1 textová příloha, 76 obrazových příloh)

Anotace

Bakalářská práce je teoretickou a praktickou studií tématu skutečnost a sen, zejména z pohledu psychologie. Cílem teoretické části práce je přiblížit základní principy lidského vnímání vztahující se k zákonitostem snění. Dále nabízí možnosti využití tématu ve výtvarné výchově dětí předškolního věku. Pro dospělé uvádí možnosti výtvarného zpracování tématu, které vychází z autorské tvorby autorky. Stěžejní je výtvarná část práce, která se zabývá záznamem snů a je doplněna konkrétními díly osobností z výtvarného umění.

Klíčová slova

Sen, skutečnost, výtvarná tvorba, záznam, vědomí vlastního já.

Pikorová, K.: *Reality and dream*. [Bachelor thesis] Prague 2012 – Charles University, Faculty of education, Department of Art Education, 71 pages (Supplements on CD-ROM: 1 text supplement, 76 images supplements)

Annotation

This Bachelor Thesis presents a theoretical and practical treatise of the topic „reality and dream“ with emphasis on psychological approach. The aim of this Thesis is to outline basic principles of human perception relevant to dreaming. It can also be used in art and craft classes for

preschool children. Adults will find useful the examples of artistic portrayal of the topic created by the author. Pivotal to the thesis is the artistic part that tackles recording of dreams while being supplemented by particular examples of persons from the world of art.

Key words

Dream, reality, arts, recording, self-consciousness.

Obsah

Úvod.....	8
TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1. Skutečnost.....	10
1.2. Bdělost.....	12
1.3. Vědomí.....	13
1.4. Nevědomí.....	15
1.5. Psychoanalýza.....	17
2. Sen.....	18
2.1. Denní snění.....	18
2.2. Spánek.....	20
2.3. Noční sen.....	23
3. Moje sny.....	27
DIDAKTICKÁ ČÁST.....	31
4. Děti.....	32
4.1. Ukázka dětských snů.....	33
4.2. Splněný sen.....	34
4.3. Krásný a ošklivý sen - jak se ráno cítím.....	35
5. Dospělí.....	38
5.1. Záznam snu.....	38

5.2. Deník x nočník.....	39
VÝTVARNÁ ČÁST.....	40
6. Vlastní výtvarné zpracování tématu.....	40
6.1. Ukázka deníkového záznamu snů.....	41
6.2. Závěrečné malby.....	47
7. Osobnosti uměleckého světa zabývající se snem.....	50
7.1. Jindřich Štyrský.....	51
7.2. Toyen.....	54
7.3. Jan Švankmajer.....	56
7.4. Eva Švankmajerová.....	59
7.5. Sen ve filmu.....	60
Závěr.....	62
Seznam použité literatury.....	63
Filmy.....	66
Seznam obrazových příloh.....	69
Přílohy.....	71

Úvod

„Člověk nikdy nesmí zapomenout, že sní především a takříkajíc výlučně o sobě a ze sebe.“ (Jung, 1995, str. 62)

Skutečnost i sen jsou naší součástí a jsou vzájemně neoddělitelné. Provází nás celým životem. Skutečnost prožíváme a skutečnost sníme. Motivem pro výběr tématu mi byly mé sny, které mě celým životem doprovázejí a fascinují mě. Vždy mne problematika snu a skutečnosti zajímala. Bavit mě svět snů jako takový. Zním tři druhy lidí. Jedni jsou sny téměř posedlí, pracují s nimi, snaží se vykládat jejich smysl a naslouchat jim, případně je i používají jako inspiraci pro uměleckou tvorbu. Někteří lidé si sny pamatují, někdy se nad nimi pobaví, či se nad nimi zamýšlejí a jiní lidé tvrdí, že sny nemají. Mezi ně patří i můj otec. Ten tvrdí, že se mu nikdy nic nezdá. Je možné, aby se mu opravdu nic nezdálo a já měla naopak sny téměř každou noc? Jak je to možné? Tento fakt mi byl inspirací se na tuto tematiku zaměřit zejména z hlediska psychologie, jako vědy, která se touto problematikou zabývá. Sny a skutečnost souvisí s psychoanalýzou, která ovlivnila výtvarné umění nejen počátku 20. století. Vystalo mi mnoho otázek, na které má literatura zabývající touto problematikou odpovědi. V teoretické části se zabývám skutečností a snem a také dalšími pojmy, které jsou s nimi úzce svázány. Vědomí, nevědomí, bdělost, spánek, psychoanalýza atd. Cílem teoretické části práce je přiblížit základní principy lidského vnímání a zákonitosti snění.

V didaktické části navrhuji možnosti výtvarného využití tématu pro dvě odlišné věkové skupiny. Pro děti předškolního věku a pro dospělé. Využívám zde i princip, kterým jsem zpracovávala téma já a to zaznamenávání prožitých snů pomocí kresby a malby.

Ve výtvarné části představuji své deníkové záznamy snů a závěrečné malby. Dále se zabývám osobnostmi z uměleckého světa, které s tématem snu zacházejí podobným způsobem jako já.

TEORETICKÁ ČÁST

Východiskem pro teoretickou část je vymezení dvou základních pojmů, které nese samotný název bakalářské práce. Pojem „skutečnost“ a pojem „sen“. Vymezím je z hlediska psychologie, filosofie a z mého osobního uchopení těchto dvou pojmů. Skutečnost a sen od sebe oddělím pouze pro jejich samostatnou charakteristiku, ale jinak se domnívám, že spolu velmi úzce souvisí a proto nejsou tak snadno významově oddělitelné. Sny se skutečnostmi souvisí a navzájem se ovlivňují a doplňují. Sen můžeme chápat z mnoha hledisek. Jako přání, představu, kterou chápeme ve většině případů v kladném slova smyslu, jako něco, co si velmi přejeme, po čem toužíme. Budu se tedy zabývat denním sněním a zejména sny, které probíhají během spánku. Tyto dva druhy do sebe vzájemně zasahují. To, o čem sníme ve dne, se nám často ve spánku do snu promítá. Také popíši bdělost, vědomí, nevědomí, protože je chápu jako neoddělitelné součásti pro pochopení snů. Dále rozeberu spánek a to jak z hlediska fyziologického – z pohledu činnosti mozku ve spánku, tak psychologického. Pokusím se dotknout i vývoje vnímání snů a jejich využití v psychoanalýze a psychoterapii.

Hlavním motivem, proč jsem si zvolila jako hlavní téma „noční sen“, jsou mé vlastní sny, které ve mne vyvolávají mnoho otázek. Například otázku vybavování si snů po probuzení, možnosti tréninku schopnosti si sny zapamatovat, jaké typy snů máme nejčastěji, jaká je jejich funkce a význam. To, jak nás sny ovlivňují v bdělém stavu v našich vztazích i v rozhodování se. Na tyto otázky budu hledat odpovědi v již provedených výzkumech a známých teoriích výkladu snů.

1. Skutečnost

Skutečnost je pro mě těžko uchopitelný pojem. Zpočátku se mi jevil

jeho význam jako zcela jasný, ale po delším zkoumání již tak jednoznačný není. Co je skutečné pro jednoho člověka, pro druhého již být nemusí. Skutečné je to, co je reálné. Co je reálné?

Nyní se zaměřím na možnost, že vnímáme význam pojmu skutečnost, skutečný, reálný na základě vnímání smysly. Skutečné je to, co vidíme, na co si můžeme sáhnout, co cítíme jak čichem, tak chutí i to, co slyšíme. Pokud však dva lidé vidí totéž, není ta skutečnost totožná. Stejně je i to, pokud dva lidé prožívají tutéž skutečnost, pro každého z nich nese jiné významy. Je skutečné např. jedno konkrétní jablko jako věc, nebo se stává skutečností až v tom okamžiku, kdy je vnímáno smysly? Vnímám jej stejně, jako člověk, který stojí vedle mne? Domnívám se, že ne. Vnímání skutečnosti z tohoto hlediska je proto velmi subjektivní. Rozdílné vnímání pomocí smyslů je i mezi zdravými jedinci a lidmi se zdravotním postižením. Ti mají dle druhu svého handicapu vnímání smysly jiné, většinou je jeden ze smyslů vyvinutý více. Mají slepci stejné sny jako lidé se zdravým zrakem?

Skutečnost však může být i zcela abstraktní pojem, který vnímáme jako skutečný proto, že je vědecky podložen, či proto, že je to cit. Pojem láska, smutek, vztek, to jsou všechno city, které prožíváme, jsou pro nás skutečné. Máme je v bdělém stavu i ve snech. Jako skutečnost můžeme vnímat i virtuální realitu. Je to, co prožíváme ve virtuálním světě skutečné? Stejnou skutečnost vnímáme odlišně v závislosti na naší náladě.

To, jak vnímáme skutečnost, je ovlivněno, jak jsem již zmínila i našim psychickým rozpoložením a tělesným zdravím. Skutečnost, opravdovost, pravost, existence něčeho. Je to, co právě prožívám to skutečné, nebo je to jen výplod mých myšlenek? Je to objektivní, nebo je to výhradně subjektivní vnímání sebe sama a okolí? Co je skutečnost?

Filosofie ji vnímá jako existenci nějaké věci, souhrnně tak označuje realitu. (Bakešová, 2009) Slovník filosofických pojmů současnosti skutečnost označuje takto „realita vůbec; svět vcelku; bytí samo;

libovolný předmět či situace jako konkrétní jsoucí, konkrétní reality, faktická danost, zpředmětnělá materiální s. Ke skutečnosti je možno se vztahovat a hledat její pravdu, krásu apod. Ke skutečnosti samé pak lze transcendovat na základě transcendentálních intuic a intencí poznávající subjektivity. Nikdy ji nelze uchopit celou tak, jak je; ukazuje se nám neúplně a neostře. Žitou skutečností je podle J. Patočky uvědomování si reality tak, jak je, beze stopy jejího idealizování a falšování.“ (Olšovský, 1999, str. 144 – 145) Domnívám se, že aktuální prožívání reality není idealizováno, ale poté, co o této prožité realitě přemýšlíme, ji můžeme zkreslovat tak, jak nám to vyhovuje, či jak nám pocity napovídají. Ve snu nám ji mozek může ukázat ještě z jiného úhlu.

V názvu práce je pojem skutečnost společně s pojmem sen. Na první pohled jsem toto spojení vnímala jako silně rozdělené, skutečnost – bdění, sen – snění. Když skutečnost vnímám jako to, co prožiji v bdělém stavu, tak se ta samá skutečnost může vyskytnout i ve snu probíhajícím během spánku, tak i v průběhu denního snění. Sen je propojen se skutečností, ať se jedná o jakýkoliv druh snu. Nyní popíši, co znamená být bdělý.

1.2. Bdělost

V době, kdy jsme schopni denního snění, se nacházíme ve stavu bdělosti neboli vigilia, vigility, vigilance. Pro bdělost je základním předpokladem vědomí, dále je dle psychologického slovníku specifikována takto „ stav připravenosti a pohotovosti organismu k reagování na vnější podněty, stav -> aktivace organismu, kt. nespí, není v komatu, není anestetizován.“(Hartl, Hartlová, 2000, str. 71) Teď, když píši tuto práci, se nacházím právě v tomto stavu.

Když bdíme, vnímáme skutečnost, která je, jak jsem již zmínila, ovlivněna aktuálním zdravotním stavem. „Bdělé vědomí lze charakterizovat koncentrovanou pozorností, dobrou orientovaností

a připraveností reagovat. Při bdělém vědomí probíhá celá řada duševních pochodů a člověk vykonává různé činnosti. Bdělý stav je charakteristický rozmanitostí funkcí a obsahů vědomí." (Vágnerová, 2004, str. 43)

Lidská psychika se skládá z vědomí a nevědomí. Proto v rámci kontinuity popíšeme tyto dva pojmy, protože vědomí i nevědomí jsou součástí bdělosti i spánku.

1.3. Vědomí

„Teprve schopnost vědomí z nás vlastně dělá člověka... A přece bylo dosažení vědomí tím nejvzácnějším plodem na stromě života, magickou zbraní, která dala člověku zvítězit nad zemí a od níž v naději očekáváme, že mu umožní ještě větší vítězství nad sebou samým." (Jung, 1995, str. 37)

Vědomí je jen malou částí nevědomí, vychází z něj. Je to to, co si dokážeme vybavit, obsah myslí, vědomí sebe sama. Vnímání a uvědomování si vlastního těla, psychických procesů, svého okolí a hodnocení tohoto všeho a zároveň prožívání skutečnosti. Vědomí je vždy subjektivním vnímáním skutečnosti. Může se jednat jak o vnímání minulosti, toho, co právě prožíváme, tak i o představu budoucnosti, např. na základě poznatků a zkušeností z minulosti. Když jsme bdělí a vnímáme skutečnost, zapojujeme v tomto procesu vždy vědomí, ale ovlivňuje nás i nevědomí.

„Obecně platí formulace E. Pöppela (1987) o relativnosti té formy vědomí, kterou pokládáme za jedinou skutečnou, a vše, co s ní není v souladu, pak za něco patologického. Z této dnes téměř obecně přijímané gnozeologické pozice vyplývá, že tato forma vědomí, kterou ztotožňujeme s obrazem skutečnosti, je jen jednou z více možných, specifickými podmínkami vývoje vytvořených forem vědomí a to, co pokládáme za skutečnost, je jen vlastnostmi našich smyslových orgánů a našeho

myšlení konstruovaný obraz skutečnosti. Potom i sám pojem skutečnosti je relativní, přiřazujeme-li mu význam vyplývající z našich konstrukcí reality." (Nakonečný, 1997, str. 381) Zde se mi potvrdila myšlenka o skutečnosti, jako skutečnosti velmi subjektivní na základě vnímání smysly jednotlivců, o které jsem se zmiňovala výše v kapitole „Skutečnost“.

Balcar vymezuje tři okruhy vědomí a to takto. To, co aktuálně prožíváme, dále subjektivní zpracování prožitých obsahů vědomí, jejich interpretace v závislosti na možnosti porovnání s dalšími prožitými skutečnostmi a jako třetí okruh vědomí vymezuje uvědomování si sebe sama, kde jsou všechny prožitky vědomí vztahovány k sobě samému, k mému „já“, k mým potřebám a postojům. (Vágnerová, 2004) S těmito třemi okruhy vědomí souhlasím, ale často by nám neuškodilo přidat ještě čtvrtý okruh a to pohled zvenčí, nevztažený k sobě samému.

Jung říká, že vědomí obsahuje čtyři základní funkce a to myšlení, emocionalitu, percepci a intuici. Intuici a percepci považuje Jung za iracionální z toho důvodu, že pracují s vjemy, které nehodnotí ani v nich nehledají smysl, nepoužívají rozum. Percepce přijímá vjemy tak, jak jsou. Skutečnost vnímá jako takovou, bez uvažování nad ní, přijímá jednotlivosti, bez vnímání souvislostí jako celku. Intuice vnímá také skutečnost jako takovou, ale vnímá ji jako celek, její náladu, vnitřní smysl, souvislosti a vyplývající důsledky. Z toho vyplývá, že intuice a percepce jsou nehodnotící, naproti tomu myšlení a cítění jsou hodnotící. Během vědomí nemůžeme vnímat zároveň myšlením, cítěním, intuicí a percepcí. (Jakobi, 1973)

„Nabubřelé vědomí je vždy egocentrické a je si vědomo jen své vlastní přítomnosti. Je neschopné učit se z minulosti, neschopné pochopit současné dění a neschopné vyvodit správné závěry pro budoucnost. Je hypnotizováno sebou samým, a proto si nedá říci. Je proto odkázáno na katastrofy, které ho v případě nutnosti zabíjí.“ (Jung, 1995, str. 40) To, co právě prožíváme, je tady a teď, je to bez nadhledu, dotýká se nás to,

prostupuje to námi.

To, co si neuvědomuje vědomí, je skryto v nevědomí, které se nyní pokusím popsat. Sny jsme my, my jsme nevědomí i podvědomí. Sny jsou cestou k nevědomí.

1.4. Nevědomí

Vědomí je pouze malou částí nevědomí. Nevědomí je to, co je vědomí skryté. Je to to, co je v nás, ale my si to neuvědomujeme. Přesto je naší součástí, ovlivňuje nás. Ovlivňuje naše jednání, myšlení, uvažování, prožívání, chování. Nevědomí jsem já, ale vím o tom, co obsahují jen zkresleně, a zbytek mi je skryt. V nevědomí můžeme nosit i informace, prožitky, které jsme kdysi prožili, či znali, ale postupem času se vlivem zapomínání odsunuli do nevědomí, nebo jsme je tam dokonce vědomě odsunuli sami. To se může stát s myšlenkami, či prožitky, které jsou pro nás vnitřně nepříjemné, či nějakým způsobem nepřijatelné. Tyto prožitky, které nám mohou být pudově dány, touhy, které jsou pro člověka přirozené, můžou být označeny rodiči, či společností za nepřijatelné, můžeme být za ně špatně hodnoceni, či trestáni. To v nás může vyvolávat úzkosti a pocity viny. Proto je pro naši obranu proti nim odsuneme do nevědomí. Můžou se nám však kdykoliv vybavit během bdělosti, nebo nám prostoupit do snů. V mých snech jsou celkem často. „Stejně jako mohou vědomé obsahy v nevědomí zmizet, tak také mohou nové obsahy, které nikdy předtím vědomé nebyly, z nevědomí vystupovat...Vzpomínky z velmi vzdálené vědomé minulosti může nevědomí doplňovat úplně novými myšlenkami a idejemi – jsou to myšlenky a ideje, které dosud nikdy vědomé nebyly. Vyrůstají z temných hlubin ducha jako lotosové květy.“ (Jung, 1995, str. 32)

Psychoanalýza, „věda o nevědomí“, jak ji nazývá Sigmund Freud, přispěla k objevení nevědomí. „Freud uvažoval hlavně o individuálním

nevědomí, které má jednoznačný vztah k typickým rysům a projevům této osobnosti, a vyplývá ze specifických osobních zkušeností. Zdrojem individuálního nevědomí jsou především vytěsněné z nějakého důvodu osobně nepřijatelné zážitky a motivační tendence. Ty se však mohou i nadále nějakým způsobem projevovat, mohou se dostávat do vědomí v transformované podobě, např. ve formě snů.“ (Vágnerová, 2004, str. 42)

C. G. Jung zavedl pojem „kolektivní nevědomí“ které vysvětluje jako určité vrozené způsoby reakce na různé typické události. Zdrojem těchto typických reakcí jsou zkušenosti lidstva jako takového hluboko do minulosti. Proto nevědomě reagujeme na podněty, jako jsou např. voda, les, nebezpečí, muž, otec, žena, matka, dítě, smrt podobným způsobem, protože je to v nás hluboce zakořeněné. Archetyp, praobraz, vrozená psychická struktura, objevuje se v mýtech a pohádkách a opakuje se napříč časem a prostorem. „Archetypické představy, které nám nevědomí zprostředkovává, nesmíme směšovat s archetypy samými. Jsou to mnohonásobně obměňované útvary, které odkazují na základní formu, jež sama o sobě je nenázorná. Pro tuto formu jsou charakteristické určité prvky vzorců a určitý principiální význam, ale ty se dají pochopit jen přibližně. Archetyp sám je psychoidní faktor, který patří, aby se tak řeklo, k neviditelné, ultrafialové části psychického spektra...Zdá se mi pravděpodobné, že ona vlastní podstata archetypu je vědomí neschopná, to znamená, že je transcendentní, a proto ji označuji jako psychoidní.“(Jung, 1995, str. 45)

W. Toman popsal pojem rodinné nevědomí, které je nevědomím malé skupiny, která je spojena blízkými osobními vazbami. „Tato forma se dost často projevuje v transformované podobě jako rodinný mýtus, ovlivňující chování všech členů tohoto společenství, kteří jej sdílejí. Představují jej nevědomé způsoby interpretace určitých situací, přání a motivační tendence, které převzali od starších příslušníků rodiny. Děje se tak např. prostřednictvím identifikace s rodiči, interiorizací jejich

postojů apod.“(Vágnerová, 2004, str. 42)

Nevědomí můžeme chápat i jako aktuální ztrátu vědomí v mdlobě, kómatu, což bychom spíše mohli nazvat jako bezvědomí.

Takto zpracoval téma nevědomí švýcarský výtvarník Anselmo Legnani.

Obr. 1: A. Legnani, Nevědomí, 1998

1.5. Psychoanalýza

Psychoanalýzu zmiňují z důvodu provázanosti s předchozími kapitolami. Souvisí s pohledem na sny, aktivně je využívá a vykládá. Sigmund Freud termín Psychoanalýza poprvé použil v roce 1906. (Hartl, Hartlová, 2000) Psychoanalýza ovlivnila nejen psychologii, ale i kulturu včetně výtvarného umění a společnost obecně. Dodnes se používají její prvky, samozřejmě v pozměněné podobě, v psychoterapii. Používá se pro léčbu duševních a emočních poruch jedinců a to na základě

použití volných asociací na obsah snu pacienta, ze kterých terapeut vyvozuje skryté interpretace. Dochází tak k odhalování podvědomých přání, konfliktů, komplexů, které byli potlačovány a mohli by být příčinou pacientova onemocnění.

2. Sen

Sen můžeme vidět z mnoha hledisek, jak jsem již zmínila v úvodu teoretické části práce. Slovo sen lidé používají v mnoha významech. Jako například to, co si velmi přejeme. Jako sen, můžeme nazývat nějaký cíl, přání, které se týká velmi vzdálené budoucnosti. Jako malé děti říkáme „Až budu velká, budu baletkou.“ Často se tato přání nesplní. Další formou snu je denní snění, kdy si představujeme různé události a skutečnosti v průběhu bdělého stavu. O tomto tématu se rozepíši v následující kapitole. A pro mne nejdůležitějším pro tuto práci je sen, který prožíváme ve spánku. Někteří lidé považují sny za nepodstatné, nebo tvrdí, že se jim žádné nezdají, pro jiné jsou samozřejmou součástí života. Další se je snaží pochopit, vyložit a využít je.

2.1. Denní snění

Sen ve smyslu denního snění je opět propojením skutečnosti a fantazií. „Ve spánku se fantazie projevuje jako sen. Ale také v bdění dále sníme pod prahem vědomí, a to obzvláště vlivem vytěsněných nebo jinak nevědomých komplexů.“ (Jung, 1995, str. 55) Denní snění můžeme rozdělit na několik druhů. Hlavním znakem je proud fantazií a různých myšlenek v bdělém stavu. Může to být jak reakce na to, co právě

prožíváme, tak plánování „vysnívání“ si nějakých skutečností v blízké až vzdálené budoucnosti. Jedná se o představy, fantazie. Občas mě tyto představy překvapují, zjevují se mi během nich i sny z minulé noci. Něco dělám a najednou se mi vyjeví obraz, vzpomenu si. Tím se mi začne vybavovat kousek, nebo celý sen. Nebo se mi vybaví nějaký zapomenutý zážitek z minulosti. V době, kdy člověk řeší nějaký osobní problém, mohou jeho představy i narušovat schopnost soustředit se. S. Freud vidí rozdíly mezi obsahem denního snění u mužů a u žen. „...u mužů jde o ctižádostivé touhy, sloužící vyvýšení vlastní osoby, n. touhy erotické; u žen jde téměř výhradně o touhy erotické, směřující k uzavření dobrého manželství, kt. je jejich hlavní ctižádostí;...“ (Hartl, Hartlová, 2000, str. 547) S tímto jeho názorem souhlasím, v základě ho považuji za všeobecně platný, jen se domnívám, že touhy reagují také na dobu, ve které žijeme. Na trendy té doby. Například touha po určité podobě vlastního těla, která odpovídá aktuálnímu módnímu diktátu.

V denním snění jsou rozdíly v závislosti na tom, u koho právě probíhá. Každý je jiný, proto jej každý prožívá v jiné intenzitě. Pro někoho je to příjemné, pro jiného nikoliv, někdo zažívá na základě svých představ nepříjemné pocity, někdy až pocity viny, nebo také mohou snižovat jeho schopnost soustředit se. Myslím si, že vždy záleží na tom, v jaké životní situaci se právě nacházíme, co momentálně prožíváme. Někdy jsme v periodě velmi intenzivních představ, které nám mohou téměř bránit v běžném životě, jindy denní proudy fantazií téměř nevnímáme. „...ve výzkumech snění se běžně nalézá rozmezí nejméně 1 a půl až 2 hodin denně; obsahem s. d. bývá to, co stojí na vrcholu hodnotové orientace člověka a čeho nemůže dosáhnout, dále to, co má šanci získat, a konečně to, co ho v nejbližší době čeká;“ (Hartl, Hartlová, 2000, str. 548)

Během denního snění si promítáme situace, které již proběhly. Můžeme si v představách nacvičovat své budoucí chování jak všeobecně, tak přímo v konkrétní situaci, která nás čeká. Analyzujeme tak svoji minulost, naše zkušenosti, které nám mohou pomoci v budoucnosti,

můžeme se tímto poučit. Pokud nás čeká něco významného, často nad tím přemýšlíme a fantazírujeme o tom, jak daná situace bude probíhat. Nebo naopak vzpomínáme na již proběhlé zážitky, připomínáme si je. V tomto případě může docházet ke zkreslování vzpomínek, nebo až k nadhodnocování minulé zkušenosti a to jak ve smyslu pozitivním, tak v negativním. Denní snění probíhá i v obsahové rovině týkající se vzdálené budoucnosti. Snění během dne se následně může promítat i ve snech, které prožíváme během spánku. I během dne se nám může v představách plnit naše přání. Můžeme snít, o čem chceme, bez dohledu jiných osob. Do myšlenek nám nemůže nikdo vstupovat a hodnotit je, jen my samy. Přesto můžeme někdy zažívat pocity viny z našich představ, zde tyto pocity vyvstávají na základě překročení námi, či společností určených hranic. Ale je to hezké, moct snít s otevřenýma očima, se zavřenýma mi to ale často připadá zábavnější. Ještě jednu funkci může plnit denní snění. Pokud se nacházíme v nepříjemné situaci, můžeme si vědomě představovat něco pro nás příjemného a tím se lépe vyrovnávat s aktuálním stavem.

2.2. Spánek

Spánek může být různý. I jeho potřeba se mění v závislosti na fyzickém i psychickém stavu jednotlivce. Pokud naše tělo bojuje s nemocí, potřebuje spánku více, než když jsme fyzicky zdraví. Počasí a roční doba mohou naše potřeby spánku také ovlivňovat. Spánek je pro lidský život velmi důležitý. Dodává nám energii, měli bychom se po něm cítit spokojeně a odpočínutě. Není nám to však zaručeno. Mnoho lidí má se spánkem potíže, které jejich život ovlivňují. Existují různé druhy poruch spánku, např. kvalitativní, která se vyznačuje především sníženou kvalitou spánku z důvodu špatného usínání, nočního probouzení se, děsivých snů. Dále kvantitativní, čímž se označuje především nespavost, nebo přílišná spavost.

Každý má běžnou potřeby spánku jinou, ale určitá hranice funguje u každého z nás. Pokud ji překročíme tím, že spíme méně, nebo tím, že spíme více, než potřebujeme. Mám pocit, že se tato nemíra může projevat stejně, a to únavou a pocitem aktuálně nízké fyzické kondice. Pokud spíme méně, než potřebujeme po delší dobu, několik dní, či týdnů, může to ovlivnit náš zdravotní stav, opět po fyzické i psychické stránce. Může se to projevit i tak, že i pamatujeme méně snů, či se nám jich dokonce méně zdá. Také je fakt, že potřeba spánku se během života mění. Je dána vždy momentálním vývojovým stádiem, ve kterém se nalzáme. Jinou potřebu mají malé děti, dospívající, dospělé osoby a lidé vyššího věku.

Nyní bych chtěla popsat spánek z pohledu fyziologického. Sny se mi zdají velmi pravidelně a často, proto mi vyvstává v mysli mnoho otázek týkajících se zákonitostí snění. Co se s námi děje když spíme? Čím člověk během spánku prochází? Má sny každý?

Existují dvě formy spánku a to pomalý spánek, tzv. non-REM (N-REM) a spánek rychlých pohybů očí (rapid eye movements), pro který se používá zkratka REM – spánek. Během spánku se pravidelně střídají 4 různá stádia hloubky spánku, která mají charakteristické znaky jako např. změny elektrofyziologické, vegetativní a endokrinní. V noci obvykle proběhne pět cyklů a každý z nich obsahuje N-REM i REM spánek. Tyto cykly se během noci trochu mění. Trvání REM spánku se postupně k ránu prodlužuje z cca 9 minut až na cca 30 minut. (Trojan, 1994)

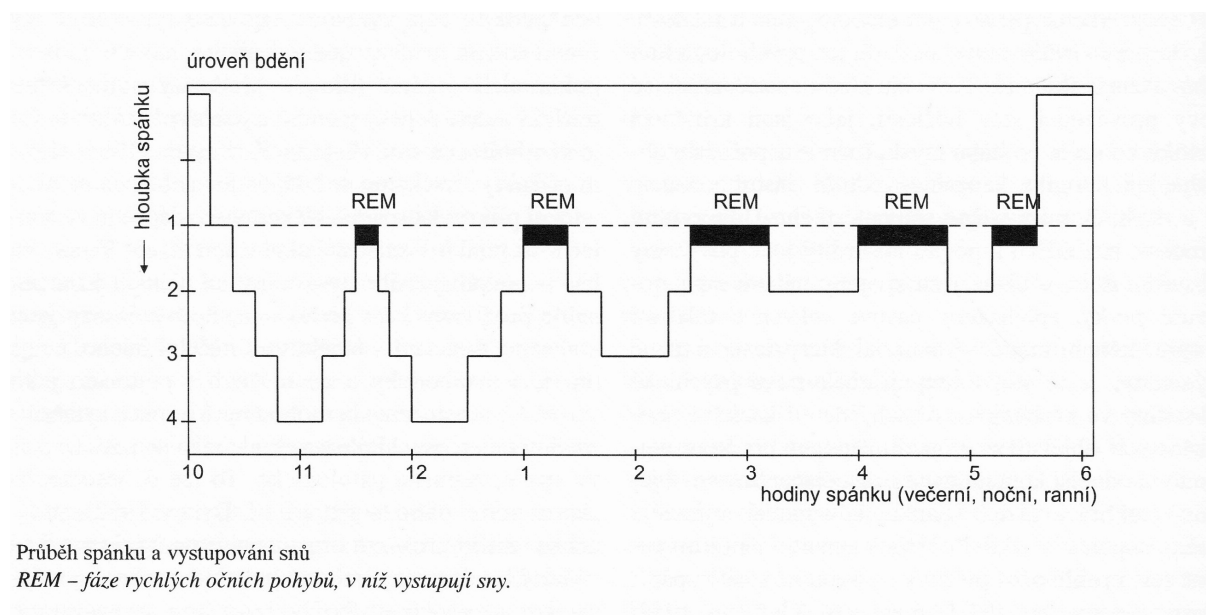
V N-REM spánku se zpomalí frekvence dechu a srdce, nevyskytují se oční pohyby, prohlubuje se svalová relaxace, kterou se obnovují tělesné síly. Má čtyři stádia. První stádium usínání se vyznačuje přechodem ze stavu bdělosti do dřímoty. V tuto chvíli se snižuje v senzorických a motorických systémech bdělost, vlny alfa snižují svoji amplitudu a stávají se nepravidelnými. Bdělost se snižuje s poklesem frekvence EEG rytmu, který se synchronizuje. Snižuje se také srdeční frekvence, dýchací rytmus a krevní tlak. V tuto chvíli klesá možnost probuzení. Druhé

stádium se vyznačuje přítomností spánkových vřetének, vln s frekvencí 12-16 Hz/s, které v průběhu střídavě klesají a zase stoupají a vzniká K-komplex. Třetí stádium, které trvá zhruba 60. minut, je typické delta vlnami v rozmezí 1-2 Hz/s, které tvoří asi 20-50% vln. Během této doby je velmi obtížné spícího probudit neosobním zvukem. Čtvrté stádium je tvořeno delta vlnami z 50 a více %. V této době tělo nejvíce regeneruje, protože je prohloubená svalová relaxace, velmi zpomalená frekvence dechu a srdce. Oční pohyby se v tomto stádiu nevyskytují. (Trojan, 1994; Hartl, Hartlová, 2000)

Z hlediska snů je pro nás nejzajímavější REM spánek. Ten se objevuje v pravidelném intervalu cca 90 minut. Jeho trvání se jak jsem zmínila výše, prodlužuje z 9 minut na 30 minut. Je obsažen v každém cyklu. Střídání cyklů je individuální a mění se s věkem, např. u novorozenců, kteří spí v průměru 17 až 20 hodin denně, REM spánek zabírá polovinu doby spánku. Délka REM fáze se zároveň s přibývajícím věkem snižuje. Alfa vlny mají frekvenci 8-12 Hz. Mozek je velmi aktivní, činností téměř odpovídá stavu bdělosti, přidávají se oční pohyby a další motorická aktivita, jako např. svalové záškuby čelisti, končetin i trupu. V této chvíli se nám zdají sny. Pokud jsme probuzeni v REM fázi, sen si povětšinou pamatujeme. Buď si pamatujeme, že jsme měli sen a také to, jaký pocit z něj máme, nebo si vzpomínáme i na jeho děj. (Trojan, 1994; Hartl, Hartlová, 2000) Z toho plyne, že se velmi často budím v REM fázi a lidé, kteří tvrdí, že se jim sny nezdají si je pouze nepamatují, ale ve skutečnosti sny mají.

Spánek plní mnoho funkcí, obnovuje organismus a je důležitý zejména pro učení a paměť. Tím se dá vysvětlit i zvýšený podíl REM fáze spánku u novorozenců. „REM spánek nejspíš hraje důležitou úlohu při vývoji dětského mozku – tím, že poskytuje vnitřní zdroj intenzivních podnětů, které pomáhají nervovému systému dospět, a zároveň tak připravuje dítě na nekonečný příliv stimulů, jemuž bude brzy vystaveno.“(LaBerge, 2006) „Předpokládá se, že v tomto období se

obnovují psych. síly, což je podporováno skutečností, že podíl REM spánku se zvyšuje u osob s psych. potížemi; poslední výzkumy ukazují, že osoby, kt. spí sedm až osm hodin denně, jsou celkově v lepším fyzickém i psychickém stavu, než osoby, kt. spí šest a méně hodin.“ (Hartl, Hartlová, 2000, str. 554)

Obr. 2: Průběh spánku a vystupování snů, (Nakonečný,1997)

2.3. Noční sen

Sen se vyskytuje ve spánku v průběhu REM fáze. Jedná se o individuální fantazijní představy různého druhu a původu. Sny nevytváříme vědomě s nějakým úmyslem, vznikají bez našeho zásahu či přičinění, jsou spontánní a všechny emoce, které v nich prožíváme, jsou opravdové. Jsou stejně tak intenzivní jako v bdělém stavu. Máme je od narození, ale musíme se je naučit rozpoznávat, tím mám na mysli pochopení skutečnosti, že v noci prožíváme svět fantazií, který „není skutečný“, který tvoří pouhé představy našeho mozku. Jako děti musíme nejprve pochopit, že sny prožíváme ve spánku a naučit se je rozlišovat od

života, který prožíváme v bdělém stavu. Toto nás učí rodina, společnost. Tématu vývoje vnímání snů u dětí se budu věnovat v didaktické části práce.

Dramatičnost snů vzrůstá v ranních hodinách. Pokud se probudíme v REM fázi, víme, že jsme měli sen. Víme, jaké v nás zanechal pocity, nebo si vzpomínáme i na celý děj. Zapamatování snů lze trénovat. První podmínkou je to, že si sen pamatovat chceme. Další pomůckou je mít v blízkosti místa kde spíme zápisník a hned po probuzení si sen zapsat. Z osobní zkušenosti se mi osvědčilo si sen před samotným vstáváním, otevřením očí v duchu přeříkat, zkoušet znovu vybavovat. Nebo ho někomu sdělit. Několikrát se mi stalo, že po tom, co jsem sen převyprávěla druhé osobě, jsem ho zapoměla. Poté stačilo, aby mi byl připomenut, opět jsem si jej celý vybavila. LaBerge doporučuje, abychom si ráno položili otázku: „O čem se mi právě zdálo?“ „Musí to být vaše první myšlenka po probuzení, jinak sen nebo jeho část záhy díky vlivu ostatních nesouvisejících myšlenek zapomenete. Nesmíte se vzdát příliš brzo. Pokud si sen stále nevybavujete, zkuste si vzpomenout, na co jste právě mysleli a jak se cítíte. Prozkoumávání momentálních myšlenek a pocitů je často tím potřebným spouštěčem k vybavení si celého snu.“ (LaBerge, 2006, str. 138)

Pokud se zaměříme na původ snů, existuje několik pohledů na to, kdo, nebo co jsou jejich původci neboli zdroje. Jedním z nich je nevědomí, dalším jsou denní zbytky. Vždy ale jejich obsah pramení ze snícího. Vychází z jeho vnímání, života, potřeb atd. Obsah snů vychází z celé naší osobnosti. Jung tuto teorii vyjádřil takto. „Když náš sen reprodukuje nějaké představy, tak jsou to v první řadě naše představy, do jejichž utváření je vetkána veškerá naše bytost; jsou to subjektivní faktory, které se nikoli z vnějších důvodů, nýbrž z nejintimnějších hnutí naší duše tak či onak seskupují, aby vyjádřily ten či onen smysl. Celé snové tvoření je v podstatě subjektivní a sen je ono divadlo, kde je snící scénou, hercem, nápovědou, režisérem, autorem, publikem i kritikem.“(Jung, 1995, str. 62)

Obsah snu může vznikat z příčin vnitřních, kterými jsou různé fyzické stavy jako nemoc, bolest, únava, erotické vzrušení, fyzické potřeby atd. Dále z vnějších podnětů, jako je chlad, teplo, vůně, zvuky a ze vzpomínek. Ty mohou být různě staré, z období dětství, či z předešlého dne a různých fantazií.(Hartl, Hartlová, 2000) Častým vnějším podnětem je zvonění budíku, kdy se nám tento jev ve snu projeví v podobě projíždějícího vozidla záchranné služby, sen se nás snaží chránit před probuzením. Uvedu příklad, který se mi po uvědomění si toho, že vnější podněty mohou sen ovlivnit, několikrát stal. Potřeba použít toaletu ve spánku se ve snu projeví. Toaletu vidíme, nebo ji hledáme.

Ve spánku se setkáváme s různými typy snů. Noční můry jsou sny, které jsou nám velmi nepříjemné a mohou se i často opakovat. Erotické sny jsou také velmi časté, bývají doprovázeny i fyzickým vzrušením během spánku. Prorocké sny nám ukazují věci následující. Filmové sny, ve kterých je velmi jasný příběh. Dále sny, které jsou spíše nesrozumitelné, velmi zmatené. O snech zmatených a nečitelných se Freud domnívá, že jsou velmi důležité, protože většinou obsahují prvky podstatné a možná i „nepřijatelné“, proto jsou šifrovány do nesrozumitelné podoby. Častými sny jsou sny o tom, že nás někdo pronásleduje, padají nám zuby, jsme ve společnosti nazí, používáme toaletu bez dveří, skládáme zkoušku, ujíždí nám vlak atd. Promítají se nám do nich vzpomínky z dětství, prožité okamžiky z předchozího dne, také to, co nás čeká a je pro nás v nějakém smyslu důležité. Může to být něco, na co se velmi těšíme, i nějaká událost, ze které máme obavy.

Dalším specifickým pojmem je lucidní snění. Jedná se o sen, ve kterém si plně uvědomujeme, že sníme. Že to, co prožíváme je sen. I v lucidních snech jsou rozdíly. Sen může být lucidní jen chvíli, třeba jen v jednom okamžiku si uvědomíme, že právě prožíváme sen, ale tuto vědomost zase ztratíme. Ale také je možné si ve snu plně uvědomovat to, že je to sen a podle toho se i chovat. V tuto chvíli nám tato schopnost dává neomezené možnosti. Můžeme se rozhodnout, co zkusíme, dělat

věci, které v reálném životě nejsou možné a být si toho vědomi. Zároveň je i časté, že snící myslí a má stejné vědomosti jako v bdělém stavu. LaBerge lucidnímu snění přisuzuje schopnost zvýšení osobního rozvoje, sebedůvěry, možnost řešit tvůrčí problémy a další. Také tvrdí a podává návod na to, jak se naučit lucidně snít. „Vzhledem k tomu, že v lucidních snech si můžeme zkoušet různé způsoby jednání bez rizika, že bychom ublížili sobě nebo ostatním, máme k dispozici naprosto bezpečné prostředí pro soukromé (a vědecké) experimentování – laboratoř i hřiště pro objevování nových způsobů, jak se vypořádat se životem.“ (LaBerge, 2006, str. 17)

Jak pro nás mohou být sny užitečné? Nejenom, že se jejich pomocí můžeme dovědět něco více o sobě, ale také nám pomáhají zpracovávat naše události, se kterými se v průběhu života setkáváme. Ovlivňují i naši náladu během dne, rozhodování se, nebo alespoň nahlížení na určitou problematiku. S ovlivněním nálady mám zkušenost takovou, že pokud mám sen o konkrétní osobě, která mi ve snu ubližuje, vyvolá to ráno ve mně negativní postoj vůči ní. Musím si nejprve logicky vysvětlit, že za nic nemůže, že to byl sen a ne skutečnost. Ale co když na tom snu něco je? Proč se mi to zdálo? O tom, že nám sen může pomoci najít správnou cestu v situaci, kdy si nevíme rady, píše C. G. Jung toto. „ V každém z nás je ještě někdo druhý, ježž neznáme. Mluví k nám skrze sen a sděluje nám, v čem nás on vidí jinak, než se vidíme my. Když se tedy nacházíme v neřešitelné obtížné situaci, může pro nás ten cizí druhý za jistých okolností zdvihnout rozsvícenou pochoděň, která je spíše než cokoli jiného schopna, aby od základů změnila náš postoj, a to právě ten postoj, který nás do obtížné situace zavedl.“ (Jung, 1995, str. 69)

Většinu našich snů nerozumíme. Některé jsou pro nás pochopitelné více, než jiné. Výkladem snů se zabývá psychoanalýza. S. Freud zastává názor, že sny jsou ochránci našeho spánku. Ve snu je přítomný tzv. mravní cenzor, který má za úkol bránit nás před nežádoucími myšlenkami a touhami, které jsou „nevhodné“. Sen proto tyto fantazie zakrývá

a zkresluje, aby je mravní cenzor neobjevil, čímž vzniká symbolický jazyk snů. V případě, že jsou iracionální přání zkreslena nedostatečně a cenzor je objeví, probouzíme se. Symboly mají tato přání skrývat. (Fromm, 1999) Základním systémem Freudova výkladů snů je rozklad snu na jednotlivé části. Tak má sen přijít o logickou posloupnost. Dále pracuje s těmito jednotlivými detaily tak, že ke každému z nich hledá volné asociace, které následně dosazuje za jednotlivé prvky snu. Tím dostává text, který by měl vést k odhalení pravého významu snu. (Fromm, 1999)

3. Moje sny

Pokud si dobře vzpomínám, sny si pravidelně pamatuji již od dětství. Některé, které se mi zdály ještě v dětské postýlce mi dosud zůstávají v paměti. Ze začátku musím zmínit jednu zvláštnost. Mám z dětství určité druhy vzpomínek, o kterých si nejsem jistá, zda to byly mé sny, či jsem tyto události opravdu zažila, nebo jsem si je vyfantazírovala. Jednu takovou vzpomínku nyní pro představu popíši. Pamatuji si, že jsem na cestě, která je složena z betonových panelů a okolo je louka. Mám na sobě šatičky a ve dřepu na ty betonové panely „čůrám“. Jsou mi asi tak dva, nebo tři roky. A mám rozpuštěné vlasy. Tato vzpomínka se mi mnohokrát vybavila. Jednou jsem dokonce našla v našich rodinných albách fotografii, na které taková holčička je, ve stejných šatičkách, pozici, místě. Ale na té fotografii nejsem já, ale moje starší sestra. Dodnes nevím, kde se ta představa vzala. Zda jsem to zažila, či se mi o tom zdálo, nebo jestli jsem jako dítě viděla tu fotografii a zážitek si přivlastnila. Nevím. Kde je skutečnost? Takových „vzpomínek“ mám uložených více.

Jak náš mozek uchovává informace, ať už se jedná o prožité události, nebo o prožité sny? Někdy se nám jejich vnímání může časem změnit. Skutečnost, kterou prožijeme dnes, budeme za několik let vnímat

jinak. V paměti se většinou zkreslí. Domnívám se, že někdy ji vnímáme mnohem dramatictější a to jak v kladném, tak v záporném smyslu. Má se za to, že si pamatujeme jen to dobré, špatné věci zapomínáme, nebo spíše vytěsňujeme. A někdy právě tím vytěsňováním můžeme nepříjemné zážitky zaoblovat do přijatelnějších tvarů, aby nebyly tolik bolestné. Opět se propojuje skutečnost se snem. Vzpomínky jsou toho důkazem.

Postupem věku se mé sny měnily. Jedním z častých snů, tedy spíše nočních mur, které se mi často zdávaly v předškolním věku, kdy jsem ještě spala s rodiči v ložnici v dětské postýlce, byl tento. Ležím v postýlce a dívám se na zem. Tam se začnou množit hadi. Sleduji je, jak se přibližují k mé postýlce. Lezou ke mně po nohách postele a začínají mě škrtit. V tuto chvíli jsem se pravidelně probouzela. Dalším snem, který si z tohoto období pamatuji je ten, kdy ležím v postýlce s kamarádem z mateřské školy a držíme se za ruku. Asi první z erotických snů.

V období prvního stupně se mi často zdávaly katastrofické sny. Většinou se jednalo o požár našeho domu, kulové blesky, nebo potopy. Jeden sen o kulovém blesku si pamatuji dodnes velmi živě. Ohnivá koule vletěla do domu oknem ložnice mých rodičů, proletěla se celým domem a vylétla ven. Všude byl samý nepořádek a věci byly spálené.

Další sen se mi několikrát opakoval. Pamatuji si, jak jsme ho s mou kamarádkou mnohokrát rozebíraly a snažily jsme se přijít na to, co může znamenat. Probíhal takto. S K. jsme byly na moři na malinkém ostrůvku, který mohl mít rozměr maximálně 2x2m. K. skočila do moře šipku a plavala kolem ostrůvku. Sledovala jsem ji a najednou jsem si všimla, že jí upadla ruka. Za chvíli noha. Celá se začala rozpadat. Viděla jsem digitální hodiny, jak odpočítávají čas. Skočila jsem do vody a snažila jsem se vylovit všechny části jejího těla. Nikdy se mi nepodařilo vylovit všechny, než vypršel limit. V tuto chvíli jsem se probouzela.

Přišlo období, kdy jsem dostala snář. Od té doby mi jich přibýlo ještě několik. Každé ráno jsem symboly ze snů vyhledávala ve všech snářích a porovnávala jejich významy. Snažila jsem se nějak svým snům

porozumět. V každém snáři byl symbol popsán trochu jinak.

V jednom období se mi několikrát stala zvláštní věc. Studovala jsem střední školu a navštěvovala večerní společenské akce. Většinou jsem musela odcházet v průběhu akce, kdy mí přátelé ještě zůstávali, a mě mrzelo, že již musím jít domů. V noci se mi pak tyto události „dozdávali“. Ráno jsem byla zmatena a často jsem měla problém zjistit, v jaké fázi zábavy jsem odešla. Ty sny byly velmi živé. Asi to byla touha po tom, zůstat s přáteli do konce, tak si mozek ve spánku vymyslel, jak mohl večer pokračovat.

V období dospívání se mi začali často zdát sny o tom, po čem jsem ve skutečnosti toužila. Ve snech jsem si tato přání částečně plnila. Také se mi začalo pravidelně zdát o tom, že jsem v jiném stavu, nebo že rodím, nebo že už dítě mám. Nikdy ten sen nebyl příjemný. Tyto sny se mi zdají stále. Dalším z nepříjemných snů, který se mi vrací během celého života, je ten, že jsem téměř nahá ve společnosti cizích lidí. Je mi to velmi nepříjemné a trapné, ale ostatní tuto skutečnost nijak nekomentují. Nemám možnost se obléct. O tomto druhu snu, jako o typickém píše i S. Freud ve Výkladu snů, o snu. Označuje ho jako sen exhibiční a přirovnává jej k období, kdy jsme jako malé děti bývali nazí před cizími i známými lidmi a nevadilo nám to. Také se zmiňuje o pohádce H. Ch. Andersena, „Císařovy nové šaty“. Také mi velmi často ujíždí vlak, odjíždím do ciziny a nemám ani zabaleno, ani žádné peníze.

Lidé i autoři knih o snech často říkají, že se ve snech objevuje schopnost létání. O tuto schopnost jsem zatím ochuzena. Pouze v prvním snu, který jsem zaznamenala v rámci výtvarné práce, jsem trochu létala. Sen vypadal takto. Držím se tří balónků, které mě nesou ve vzduchu. Pronásleduje mě nějaký cizí stařec. Vypadá jako bezdomovec. V ruce nese tašky. V jedné z nich má nejspíše nějaké sklo, protože slyším, jak cinká. Stařec vydává strašidelné zvuky, sípá a kašle. Přeji si, aby více foukal vítr, abych muži mohla pomocí balónků uniknout. Balónky mě nesou velmi pomalu. Vše se odehrává v krásné krajině.

Obr. 3: Sen s balónky, vlastní tvorba, 2012

Během zaznamenávání svých snů jsem se je nesnažila vykládat, ale přijímala jsem je tak, jak přicházely. O některých jsem přemýšlet chtěla více, o některých méně. Pokud se jedná o sny, existují i takové, se kterými se člověk nechce svěřovat, možná se za ně stydí. Obávala jsem se toho, že se mi takové sny zdát budou a já je budu muset výtvarně vyjádřit. To by pro mne bylo velmi nepříjemné. Ale stalo se to, že se mi tento druh snů přestal zdát, takže jsem nemusela řešit problém, zda tyto sny také zaznamenat, či nikoli. Může to být tím, že jsem si v období zaznamenávání snů nepřála je mít, tak nepřišly? Neříkala jsem si denně, „hlavně ať se mi nezdá žádný příliš intimní sen“, ale v podvědomí jsem tuto myšlenku nejspíše nosila. Možná proto se mi vyhnuli.

DIDAKTICKÁ ČÁST

V didaktické části se zabývám možnostmi uplatnění tématu ve výuce. Rozhodla jsem se navrhnout výtvarnou řadu pro děti předškolního věku a pro skupinu dospělých osob, abych na nich mohla ukázat rozdílný přístup ve zpracování výtvarného úkolu vzhledem k jejich věku. Děti předškolního věku jsem zvolila z důvodu již absolvovaného bakalářského studia oboru Specializace v pedagogice – Učitelství pro mateřské školy. Znalost vývojové psychologie předškolních dětí mi poslouží k vytvoření vhodné výtvarné řady, kterou přizpůsobím především dětem ve věku 5 – 6 let. Hlavním rozdílem mezi věkovými skupinami by byla schopnost bezprostřední imaginace, v případě, že by skupina dospělých osob byla náhodná. Domnívám se, že by dospělé osoby, které nejsou zvyklé výtvarně se vyjadřovat, nemusely být výtvarnými úkoly dostatečně zaujaty. Výtvarnou řadu však budu navrhovat pro dospělé jedince, kteří navštěvují zájmový kroužek, skupinu, u kterých předpokládám, že mají o výtvarné vyjadřování zájem a jejich schopnosti imaginace jsou proto na pokročilé úrovni. Nebudou mít zábrany z důvodu domněnky, že to nakreslit a namalovat neumí. S dospělými jedinci budu moci využívat i psaného textu, který bude součástí výtvarné řady. Ta bude moci být dlouhodobějšího a rozsáhlejšího charakteru, než u dětí předškolního věku. Pro ty navrhuji spíše časově méně náročné činnosti, přiměřené jejich schopnostem koncentrace.

V obou případech jsem se snažila výtvarné úkoly navrhnout tak, aby bylo snadné dosáhnout jejich úspěšného naplnění a tudíž spokojenosti studentů se svojí prací.

4. Děti

Podle Jeana Piageta děti procházejí třemi stádii chápání snů. První stádium od 3 do 4 let se vyznačuje tím, že dítě nerozlišuje sen od bdělého života. Pokud se mu něco zdá, např. že je v pokoji strašidlo, těžko mu vysvětlíme, že tam žádné není. Museli bychom mu to názorně ukázat. Druhé stádium je od 4 do 6 let. V této době má již dostatečné množství zkušeností se sny v tom smyslu, že se již mnohokrát probudilo a bylo mu vysvětleno, že „to“ byl „jen sen“. Ještě ale stále plně nedokáže pochopit, co to přesně znamená. (LaBerge, 2006) „Dítě v tomto stádiu sny chápe jako částečně vnější a částečně vnitřní. Když se ho třeba zeptáte, odkud sny pocházejí, může odpovědět „z moji hlavy“, ale když se zeptáte, kde se sny odehrávají, může odpovědět „v mém pokoji“.“(La Berge, 2006, str. 135) Z toho je patrné, jak mohou chápat sny děti, pro které je určena výtvarná činnost, kterou pro ně navrhuji. Třetí fáze dle Piageta probíhá ve věku pět až osm let. V tomto věku dítě dospěje do stádia, kdy už chápe sen jako fantazii probíhající v jeho hlavě. Během snění se většina z nás domnívá, že právě prožívá realitu. Výjimkou je právě lucidní snění, ve kterém si uvědomujeme, že to, co prožíváme, je sen. (LaBerge, 2006)

Dětský výtvarný projev v tomto věku se vyznačuje tím, že pokud dítě zobrazuje nějaký objekt, vždy převažují subjektivně důležité rysy nad jeho reálnou podobou. Zobrazuje ty pro něj nejdůležitější rysy objektu. Ve věku cca 5-7 let už dítě znázorňuje objekty více tak, jak je vidí, než tak, jak je zná. Rhoda Kellogová nazývá tuto fázi výtvarného projevu dítěte jako „reprezentativní“. (Vágnerová, 2000) Často se také objevuje kresba tzv. rentgenového vidění, kdy dítě například nakreslí dům a i to, co je a co se děje v něm. Je průhledný. Nebo nakreslí kočku a do jejího břicha vkreslí myš.

4.1. Ukázka dětských snů

Pro zajímavost zde předkládám několik málo prepisů dětských snů, které jsem získala od dětí v mateřské škole a od mého synovce. Jsou přepsány tak, jak je děti vypravovaly.

Chlapec, 6 let

„Jel jsem na kole, spodek byl bílý od kolobrndy. Zvedl jsem přední kolo a bez šlapání jsem jel do kopce a lítaly tam lískové ořechy. Kolo nemělo šlapky, a přesto jelo.“

Dívka, 6 a půl roku

„Když jsem byla nemocná, tak se mi zdálo, že mě táta s klukama vyzvedl ze školky. Byla tam paní s gramofonem a říkala, dělala reportáž do televize do zpráv televizních. U nás jel z kopce na kole pán a upadl a všude bylo hodně krve.“

„Spala jsem, máma mi večer řekla, že jdu zítra do školy. Měla jsem divné pocity a bála jsem se. Bojím se, že budu mít ve škole pětky.“

„Zdálo se mi, že kluci počítali. Já jsem lezla po žebříku, najednou jsem se podívala dolů a padala jsem a padala. Pak jsem se pohla a vzbudila jsem se.“

„Zdálo se mi, že v pekle byla stejná lavička jako v tělocvičně. Seděli jsme na lavičce a koukali jsme na tátu. A ten souhlasil s čerty a mně se to moc nelíbilo.“

„Kájovi se zdálo, že na něj holka ukázala prstem a ten byl mrtvý. Káju nezabila, jen dva jiné kluky.“

Chlapec, 4 a půl roku

„Zdalo se mi o dinosaurech, že mě schamají. Já jsem utíkal do listí a viděl jsem tam maličký mládě.“

Chlapec, 4 roky 10 měsíců

„S dědou jsme našli tady pod smrkama hodně hub. Hříby, kozáky, křemeňáky, babky a klouzky.“

„Byla u nás Ája a my jsme měli s Vojtou u mého malého stolečku džus a rohlík s uzeným sýrem a pak jsme si šli hrát a postavili jsme si domeček. Ája to popletla a dala nám ke snídani místo čaje džus. Hlídala nás.“

„Ucpal se záchod kornoutkama od zmrzliny. A pak jsme tam tūkali nožem, až se rozbil ten led. Byly tam kornoutky i se zmrzkou tak záchod zamrzl. Pak jsme vyndali vařečkou zmrzlinu i s kornoutkama. A stalo se to v Čakovicích u Káti doma.“

4.2. Splněný sen

Motivace:

Úvodní motivační pohádka Splněný sen od Jana Wericha z knihy Fimfárům (viz. příloha č. 1) a rozhovor.

Vyprávěla bych dětem příběh o tom, jak dříve přírodní národy naslouchali snům. Některé kmeny takto vnímají sny dodnes. Věřili a věří, že sny mohou předpovědět budoucnost, že jim je sesílají vyšší mocnosti. Někdy nerozlišovali sny od skutečnosti. Co je to sen? Kdy ho máme? Jaké sny se nám zdají? Je to fantazie, nebo skutečnost? Kde se sny odehrávají? Existují sny, které opravdu odpovídají tomu, co se v budoucnosti stane, nazývají se prorocké sny. Často se s nimi můžeme setkat i v pohádkách.

Jako motivaci pro výtvarný úkol použiji pohádku od Jana Wericha Splněný sen z knihy Fimfárum. Představila bych ji dětem ve filmové podobě. V případě, že by tato možnost nebyla, přečetla bych jim jí. Znění pohádky přikládám do příloh. Animované zpracování této pohádky, pokládám za výtvarně hodnotné. Mohlo by sloužit jako další možné téma ve výtvarné výchově. Stát se dalším námětem. S dětmi bychom si povídali o tom, co je ve snech možné. Jak se liší od skutečného života.

Zadání:

Vymyslete si svůj vlastní sen, který byste si přáli, aby se vám splnil. Např. nalézt poklad, žít v království atd. Nakreslete jej. Vyberte si velikost papíru, kterou potřebujete. Použijte suché pastely, které můžete i rozmazávat prsty.

Pomůcky:

Papír A3, A4, děti by si mohly vybrat, suché pastely, tužky.

Zhodnocení:

Na závěr by každé dítě popsal, jaký sen nakreslilo. Proběhla by diskuze nad výtvarnými pracemi a znázorněnými sny. Hotové kresby bychom vystavili a mohli bychom uspořádat vernisáž pro rodiče s názvem „Splněný sen“.

4.3. Krásný a ošklivý sen - jak se ráno cítím

Motivace:

Úvodní motivační báseň a rozhovor.

„Jednou ve snu

Jednou ve snu jsem šel domů.

Boty šly – a nohy stály.

Došel jsem k divnému stromu.
Na větvích tam buchty zrály.

Místo hrušek buchty. Tak.
Samej perník, samej mák.

Hnedle vedle koláče –
jak když nebe napláče.

Tvaroh, povidla a mandle –
Posypaný cukrkandlem.

V nebi, tam se asi mají!
Myslel jsem si, že jsem v ráji.

Jako trouba jsem tam stál.
Škoda, že jsem doma spal.

Být to pravda, vrz bych vrátky,
utíkal bych rychle zpátky.

Zatřás bych tím divným stromem –
Aspoň koláč bych sněd honem.

Jed bych – co se do mne vejde –
Než ten sen o buchtách přejde.“
(Provazníková, 2009, str. 5)

Vyprávění o tom, jaké sny se nám zdají. Někdy se cítíme ráno vesele a šťastně proto, že jsme měli krásný sen. Jaký jste měli krásný sen? Jaký vás napadá?

Zadání:

Namalujte to, jak je vám ráno krásně po tom, co se vám zdál hezký sen.

Motivace:

Jaký může být ošklivý sen? – příklad. Dokážete si vzpomenout na to, jestli se vám nějaký ošklivý sen zdál? Jaký?

Zadání:

Namalujte to, jak se cítíte, když se ráno vzbudíte a zdál se vám ošklivý, nebo strašidelný sen.

Pomůcky:

Větší formát papíru, nejméně A3, lepší čtvercový formát, anilínové, nebo prstové barvy.

Zhodnocení:

Debata o výsledných výtvarných pracích. Porovnávali bychom příjemné a nepříjemné, hledali společné znaky jako např. barevnost, tvary, expresivitu. Mohla by vzniknout debata o tom, jak na nás která barva působí, co nás napadá, když si vybavíme konkrétní barvu.

5. Dospělí

5.1. Záznam snu

Motivace:

Jaké jsou druhy snu? Co je pro sny typické, co je v nich jinak než ve skutečnosti? Jaká hesla vás napadají, když se řekne sen? Iracionalita, zmatenost, pocity, zakázané, příjemné, nepříjemné. Zkuste si tato hesla zapsat a vzpomenout si na nějaký sen, který vám z nějakého důvodu utkvěl v paměti. Pokud Vás jich napadá více, vyberte jeden, který vám připadá nejvhodnější. Ukázala bych jim svůj snový deník a také knihu Jindřicha Štyrského *Sny*, ze které bych vybrala různé ukázky.

Zadání:

Nyní jej tužkou nakreslete, pokud potřebujete pro lepší vyjádření barvy, použijte akvarel. Ve výtvarném ztvárnění můžete sen vepsat přímo do kresby.

Technika:

Tužka a akvarel, papír libovolné velikosti

Zhodnocení:

Debata o snech. O tom, jak na koho působí, co pro nás znamenají. Dále bychom vedli diskuzi o tom, jak se nám sny kreslili, jakou možnost záznamu kdo zvolil a proč. Zda by bylo možné sen zaznamenat i jiným způsobem, jakým.

5.2 Deník x nočník

Motivace:

Mnozí z nás si zkoušeli někdy psát deník. Co kdybychom tak začali pracovat i se sny? A tyto dva záznamy spojily v jeden celek? Do deníku bychom zaznamenávali to, co prožíváme v noci ve snech proti tomu, jaký život žijeme ve dne? Lišili by se tyto dva životy?

Zadání:

Přeložte, nebo linkou předělte papír. Na levou polovinu si zaznamenejte den. To, co jste prožívali, dělali a vše, co vás v tento den napadlo. Na pravou polovinu druhý den ráno zapište sen a nakreslete jej. Toto by bylo možné opakovat v delším časovém horizontu. Vytvořit tak „deník – nočník“.

Technika:

Sešit, nebo přeložený papír libovolné velikosti, tužka.

Zhodnocení:

Na závěr by probíhala diskuze o výtvarných produktech. Každý by představil svoje dílo a ostatní by se mohli k němu vyjadřovat. Bylo by možné v této činnosti neomezeně pokračovat. Kdo by o to měl zájem, mohl by si takový deník x nočník vést tak dlouho, jak by chtěl. Mohl by z toho vzniknout zajímavý materiál, který by se mohl stát přínosem pro autora.

VÝTVARNÁ ČÁST

6. Vlastní výtvarné zpracování tématu

Ve výtvarné části jsem se rozhodla pracovat přímo se svými sny, které jsou pro mne neoddelitelnou součástí života. Pracovala jsem na jejich záznamech, které jsem prováděla deníkovou formou. Použila jsem psané slovo, kresbu a malbu. Ze vzniklého deníku vzniklo šest závěrečných obrazů, které jsou zakončením dlouhodobé práce. Mohla bych tuto metodu nazvat i jakousi terapií. Záznamy snů jsem se snažila vytvářet bezprostředně po probuzení, pokud jsem tuto možnost neměla, sen jsem si zapsala a později zaznamenala pomocí kresby a malby. Podkladem mi byl sešit s tvrdými deskami, který má jednotlivé kresby sjednotit do již zmíněného deníku. Zaznamenávání snů na jednotlivé papíry se mi neosvědčilo. Nalézt formu vyjádření snů bylo spíše nesnadné. Pokud se mi zdají sny, které mají příběh, je to snadnější, ale pokud se jedná o sny, kde je důležitější pocit než příběh, zachycují se obtížněji. Další otázkou je, jak mají být záznamy snů čitelné pro ostatní. Pokud mají být snadno čitelné, je třeba najít tu správnou formu. Salvador Dalí jí našel v tom, že konkrétní předměty zachycoval velmi smyslově, používal vnitřní kresbu, detaily, prostor, ale nepoužíval stylizaci. Pro mě však není na prvním místě to, aby záznamy mých snů byli jasně čitelné, ale aby měly výpovědní hodnotu především pro mě. Aby se mnou žily a utvořily celek, který bude záznamem kousku mého života. Mění to i přemýšlení o snech, vidím je teď více z výtvarného hlediska a snažím se si jich co nejvíce zapamatovat. Když jsem dříve sny ještě nezaznamenávala, zdály se mi sice velmi často a po probuzení jsem si je pamatovala, ale většina z nich, která nebyla výjimečně zajímavá, se mi brzy vytratila z mysli. Jsou však

sny, které si pamatuji z dětství dodnes. Někdy se těžko rozlišuje, zda byly ty vzpomínky kdysi snem, nebo skutečností.

6.1. Ukázka deníkového záznamu snů

Tím, že jsem se rozhodla pro tento druh práce s vlastními sny, musela jsem k nim změnit svůj přístup. Odhalovat svět snů je pro mne velmi intimní. Dlouho jsem se k tomuto kroku odhodlávala. Mám pocit, že se tím člověk příliš obnaží, stane se zranitelnějším. Teď, když je práce se sny u konce, tyto pocity již nemám v takové míře. Svůj svět snů vnímám spíše jako nějaký příběh. Další otázkou bylo, zda by mé sny mohly někoho zajímat. Možná jsem se pro tuto variantu rozhodla proto, že jsem chtěla překonat sama sebe. A také jsem chtěla snům věnovat veškerou energii proto, aby vznikl záznam jednoho období mého života. Další variantou by bylo si psát zároveň i deník, jak jsem navrhla v didaktické části práce. Ale i bez vedení denních záznamů si prožité období díky zpracovaným snům dobře pamatuji.

Vybrala jsem několik snů, které jsem doplnila i o jejich textový záznam. Celý obsah sešitu je přiložen v příloze na CD-ROMu.

Sen o koupelně

„Jsem v nějaké koupelně, je to koupelna veřejná. Vypadá to tady jako někde v rekreačním středisku. Jsou tu sprchy a ráda bych se umyla. Mají tu skoro stejné kachličky, jako mají moje rodiče. Potřebuji sprchový gel. Hledám jej. Víím, že by na něm měla být cedulka s nalepenou papírovou cedulkou, na které by mělo být černou fixou napsáno jméno mého táty. Ale v divném tvaru. „Jarka Pikora“. Přejde mi to směšné. Přemýšlím, jestli si to tam napsal sám. Je tu však mnoho různých lahviček, ale tu, co hledám, najít nemůžu. V některé sprše teče voda, ale

nikdo tam není. A vana je dokonce napuštěná. Ale ten sprchový gel nemůžu najít.

Obr. 4: Sen o koupelně, vlastní tvorba, 2012

Sen o dítěti

„Porodila jsem dítě. Je to kluk. Snažím se o něj postarat, ale nejde mi to. Pořád pláče a já nevím, co mu chybí. Přemýšlím o tom, jak ho užívám, kde s ním budu bydlet, do čeho ho obléknu a co budu dělat, když nemám ani kočárek. Jsem z toho zoufalá. Je oblečené, asi z porodnice. Zkousím ho přebalit. Svlékám ho. Je pokakaný. Když je svlečený, dívám se na něj a hledám vlhčené ubrousky, na utření zadku. Najednou na mě promluví. „Dělej, mám špinavý zadek. Utři mi ho. Honem. A vlhčenými ubrousky.“ Dívám se překvapeně na dítě, ale už to není to

dítě, co tam leželo, ale proměnilo se v dospělého muže. Dívá se na mě rozčileně, chce, abych ho zbavila toho špinavého zadku. Hledám ubrousky.“

Obr. 5, Sen o dítěti, vlastní tvorba, 2012

Sen o dívce

„Je tu zvláštně. Jsem v nějakém parku a pohybuje se zde několik lidí v mém věku. Vypadá to, jako kdyby hráli nějakou bojovku se stanovišti a úkoly. Přicházím k rybníčku a vidím, jak na břehu leží nahá dívka. Je moc hezká, vypadá jako víla. A přichází k ní mladý muž. Domnívám se, že ji chce ublížit. Ani ona, ani on mě neviděli. Pozoruji je, ale jsem asi neviditelná. Sleduji, co se bude dít. Muž přichází k dívce a sleduje ji. Náhle se vynořil krokodýl a na dívku zaútočil. Ukousl ji nohy, ruce a zranil ji v obličeji. Je mrtvá. Muž utíká pryč. Jdu se podívat blíže. Dívce už nemohu pomoci. Je znetvořená k nepoznání. Uvědomuji si, že jsem to asi já, ale nevím to jistě. Jako bych se vznášela nad hladinou a sledovala, jak krev zabarvuje vodní hladinu.“

Obr. 6: Sen o dívce 1, vlastní tvorba, 2012

Obr. 7: Sen o dívce 2, vlastní tvorba, 2012

V knize Jindřicha Štyrského *Sny* jsem našla velmi podobnou kresbu té mé. Konkrétní znění snu zde není uvedeno. Jeho kresba ve mne vyvolává stejné pocity jako můj sen o dívce. Ve stejném roce zpracovával

sen o dívce zamrzlé v ledu. Nevím, zda spolu souvisí, ale jistou podobnost zde pozoruji.

Obr. 8: J. Štyrský, Záznam snu o utopené ženě, 1939, kresba tužkou na papíře, 30 x 23

Sen o hospodě

„Vstoupila jsem sama do hospody, ale hned při vstupu jsem si všimla něčeho divného. Místnost byla prázdná, ale vypadalo to, jako by tam ještě před chvílí někdo byl. Na stolech ležely téměř plné sklenice s pivem a po stole lezlo malé dítě s rachtátkem v ruce. Batolilo se mezi popelníky a sklenicemi piva. Šla jsem jej přidržovat, aby nespadlo ze stolu a podivovala jsem se nezodpovědnosti jeho matky.“

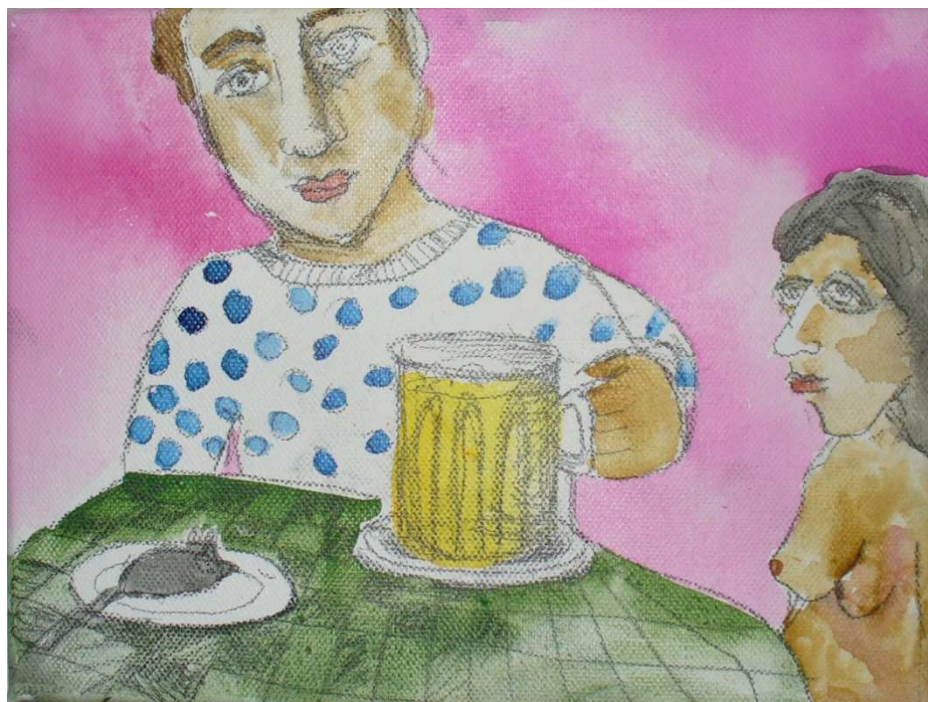

Obr. 9: Sen o hospodě, vlastní tvorba, 2012

6.2. Závěrečné malby

Po ukončení práce na deníkových záznamech snů jsem pracovala na závěrečných malbách. Inspirovala jsem se svými sny a pocity, které jsem měla při dokončování této práce. Nejedná se tedy o konkrétní sny, ale o volnou kresbu a malbu, která je sice sny inspirovaná, ale není jejich přepisem. Jsou to obrazy mých představ a dojmů z uplynulého období. Nejprve jsem měla v úmyslu vytvořit dva až tři obrazy, ale nakonec jsem jich vytvořila více. Dělal mi problém se s touto prací rozloučit, tak jsem pokračovala, dokud u mne nenastal pocit dokončeného díla. Jako podklad jsem použila plátna několika velikostí. Techniku jsem zvolila stejnou jako u deníku, tužka a akvarel. Zvolila jsem ji tak proto, abych zachovala jednotný dojem.

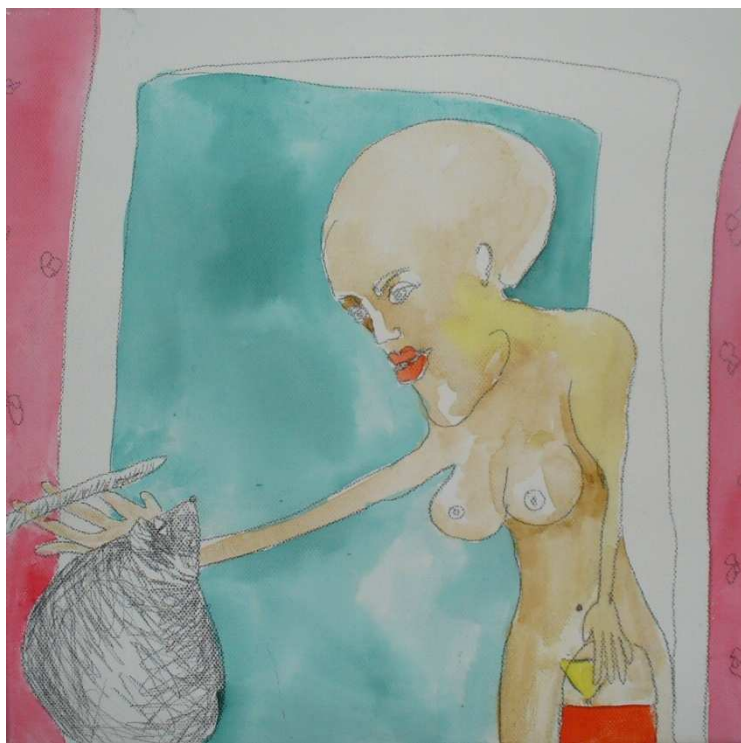
Řadím je zde v pořadí, ve kterém jsem je vytvořila. Všechny obrazy
přikládám také do příloh na CD – ROM.

Obr. 10: vlastní tvorba, 2012, 18 x 24 cm

Obr. 11: vlastní tvorba, 2012, 70 x 80 cm

Obr. 12: vlastní tvorba, 2012, 30 x 30 cm

Obr. 13: vlastní tvorba, 2012, 25 x 30 cm

Obr. 14: vlastní tvorba, 2012, 25 x 30 cm

7. Osobnosti uměleckého světa zabývající se snem

Snažím se nalézat umělecko-historické kontexty zejména s českou uměleckou tvorbou. Stěžejním autorem je pro mne Jindřich Štyrský a jeho kniha *Sny 1925 - 1940*. Kritériem pro výběr výtvarníků pro mne byla podobnost s mým výtvarným zpracováním snů formou přímého zaznamenávání, v některých případech i jejich následujícího zpracování.

7.1. Jindřich Štyrský

Jindřich Štyrský (11. 8. 1899 – 21. 3. 1942) se zabýval sny a jejich výtvarným znázorněním. Začal si je zapisovat v roce 1925. V tuto dobu začínají surrealisté publikovat snové materiály v časopise *La Révolution Surréaliste*. Na přelomu 20. a 30. let začíná kresebně zaznamenávat své sny, některé kreslí okamžitě, jiné až s odstupem času. V roce 1941 vydává knihu *Sny*, která obsahuje písemné a výtvarné záznamy jeho snů. V polovině 30. let z těchto záznamů snů začíná vytvářet i jejich výtvarné interpretace. „V základních rysech se tedy Štyrského vztah k snům shoduje s již zmíněným surrealistickým přístupem, směřujícím od prostého záznamu k interpretaci a tím i k aktivnímu působení a přesahování snu do bdělého života. Shodný je i základní materiál Štyrského snů, čerpající svou látku hlavně z podvědomých vzpomínek z dětství a z událostí jeho denního, převážně intimního života. Příbuzný je nakonec i způsob realizace snových podnětů. Podobně jako Salvador Dalí, Max Ernst, Paul Delvaux nebo Victor Brauner, integroval je i Jindřich Štyrský do výrazového systému svého díla tak, že se jeho oniricky inspirované obrazy na první pohled ničím neliší od děl vyrůstajících z bdělé imaginace.“ (Štyrský, 2003, str. 122) Štyrský přistupuje ke snům selektivně a analyticky, na rozdíl od S. Dalího. Ze snu si vybírá jeden hlavní symbol, pomocí kterého znázorňuje obsah a atmosféru snu. Vybírá vždy to, co je pro něj nejpodstatnější a nejvýmluvnější pro ten daný sen. S ním pracuje často tak, že vytváří počáteční skicu a tu následně modifikuje. Vrací se k němu i po delší době. Ve své vlastní tvorbě záznamů snů používám oba přístupy. Někdy vybírám jednotlivost, která je pro určitý sen tou nejdůležitější a nejvýstižnější, jindy ke zpracování snu přistupuji spíše narativně. Jako ukázkou Štyrského práce jsem vybrala *Sen o otci*. U tohoto snu Štyrský postupoval tak, že jej nejdříve zaznamenal bezprostředně po tom, co se mu zdál. Ale po třech letech se k němu vrátil

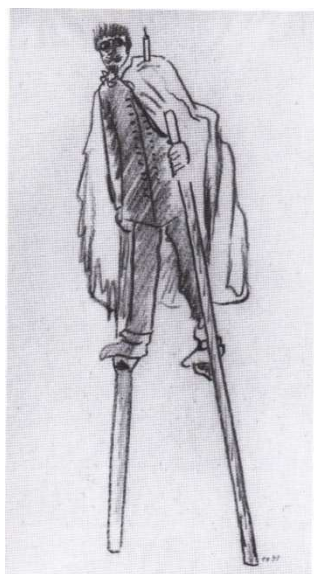
a zpracoval jej znovu. Uvažuji nad tím, zda tím důvodem návratu k tomuto snu bylo to, že si jej už jednou zaznamenal a proto si jej pamatoval, nebo to byl pro něj tak silný zážitek, že i kdyby ho nijak nezaznamenal, i po letech by si ho pamatoval a měl potřebu jej výtvarně dál zpracovávat. Mám pocit, že některé sny, které se mi během zaznamenávání snů zdáli, bych si nyní již nepamatovala. Zlomek z nich by mi v mysli zůstal napořád, ale většina by se vytratila. Nyní, když je mám znázorněné, po jejich zhlédnutí se mi vybavují. Jak moc jsou ty vzpomínky změněné, nevím. Třeba tu vzpomínku na sen člověk změní tím, jak jej zaznamená.

„SEN O OTCI

(v noci z 15. na 16. Října 1931 – Praha, Křemencova ul.)

...jsem v tak zvaném předním pokoji ve statku v Čermné. Hledám nějaký úřední dokument nebo dopis ve starém psacím stole. Jsem sám v celém domě a tento pocit naprostého osamění mi není příjemný. Pociťuji strach podobný strachu, který jsem pociťoval v dětství, když jsem musil jít sám do sklepa nebo na půdu. Najednou se otevírají dveře a vchází můj otec. V tom okamžiku je mi dobře. Oddechnu si a tíživý pocit mizí. Hledáme oba marně jakési účty související s prodejem sena. Hádáme se a hádka vyvrcholí ve rvačku. Vidím otce bledého, s levým ramenem pozvednutým. Otec drží mi nad hlavou židli a chce mě jí udeřiti. Uhýbám se a židle mě nezasáhne, letíc setrvačně k zemi. Napadá mi, že bych měl odejít, abych přerušil tuto nechutnou scénu. Říkám si: otec je přece už starý člověk. Jdu ke dveřím, ale ještě se ohlédnu. Vidím otce, jak stojí jednou nohou na opěradle židle a druhou balancuje ve vzduchu. Je strnulý a bledý, takřka bílý. Má na sobě svatební čamaru a přes ni má jakýsi bílý plášť. Na levém rameni má rozžatou svíci. Připadá mi, že je němý. Pohybuje rameny křečovitě a trhavě, jako by jím otřásal pláč. Přitom se na mne dívá stejně zlobně jako před chvílí a v jeho očích čtu přání a zároveň neschopnost udeřiti mě. Najednou, nevím jak, se ocitne pod

jeho tápající nohou druhá židle. Vidím ho rozkročeného na opěradlech dvou židlí. Je k nim jako přikován. Vtom mě začíná pronásledovat. Dělá na nich několikametrové kroky. Je však stále ztrnulý a já neprchám před jeho ranami, neboť vím, že je neschopen udeřiti, ale před jeho zjevem. Zaskočí mě, a než se mi podaří prchnouti dveřmi, oběhneme několikrát pokoj. Zatím mě napadá myšlenka, že je již vlastně dávno mrtev a že mě tedy pronásleduje jeho mrtvola. To zdvojnásobí mou hrůzu. Probíhám dlouhou chodbou přes dvůr pod stájí a stodolou do polí, ale otec je mi stále v patách na těch nestvůrných chůdách. Pod dubem propadá se mi půda pod nohama a bořím se do bahna. Utíkám však přesto stále dál směrem ke kapličce, ač už jsem po pás v bahně. Když už jsem v bahně po prsa, myslím, že je se mnou konec a že se za okamžik bahno nade mnou uzavře. Cítím šílenou nenávist k otci, ale utěšuje mě myšlenka, že se musí utopiti v bahně se mnou. Ještě se za ním ohlédnu. Nemohu ho v celé krajině nalézti. Zmizel. Shledávám, že se mi octl na krku velký korkový plovák, podobný mlýnskému kameni. Je mi dobře. Víím, že jsem zachráněn. Plavu. Jsem si však také jist, že se ani otec neutopil, a mám hrůzu, že mě v příštím snu bude na židlích pronásledovat znova.“ (Štyrský, 2000, str. 70)

Obr. 15: J. Štyrský, Druhý záznam snu, 1931, kresba tužkou na papíře, 24 x 13,7

Obr. 16: J. Štyrský, Můj otec, 1934, koláž, papír, 27,5 x 23

7.2. Toyen

Toyen (25. 9. 1902 – 9. 11. 1980), vlastním jménem Marie Čermínová byla dlouhodobě uměleckým partnerem právě Jindřicha Štyrského, s kterým žila několik let v Paříži. Také společně s ním a Vítězslavem Nezvalem založila v roce 1934 Skupinu surrealistů v ČSR. Po Druhé světové válce s básníkem Jindřichem Heislerem emigrovala zpět do Paříže, kde spolupracovala s pařížskou surrealistickou skupinou, soustředící se kolem André Bretona. (Srp, 2000)

Většina jejích obrazů na mne působí snově. Skutečnost, že by se sny pracovala podobným způsobem, jako jsem s nimi pracovala já ve výtvarné práci, se mi nikde v prostudované literatuře nepotvrdila. Několik obrazů má v názvu slovo sen a působí, jakoby vznikly na základě nějakého konkrétního snu. Ale tak působí poměrně velké množství jejího díla. Vybrala jsem tyto dvě malby Spící a Sen. Každý na mne působí jinak, ale v jedné věci se shodují. Na obou je obal lidské osoby. Je prázdný, nikdo hmotný jej neobývá. Může do něj proniknout kdokoli z nás a představit si, kde je, co cítí. Sen také není hmotný, je to prchavá

představa, která dokáže být zároveň velmi živá. Zde cítím propojení této křehkosti s dusivou hmotností.

Obr. 17: Toyen, Spící, 1937

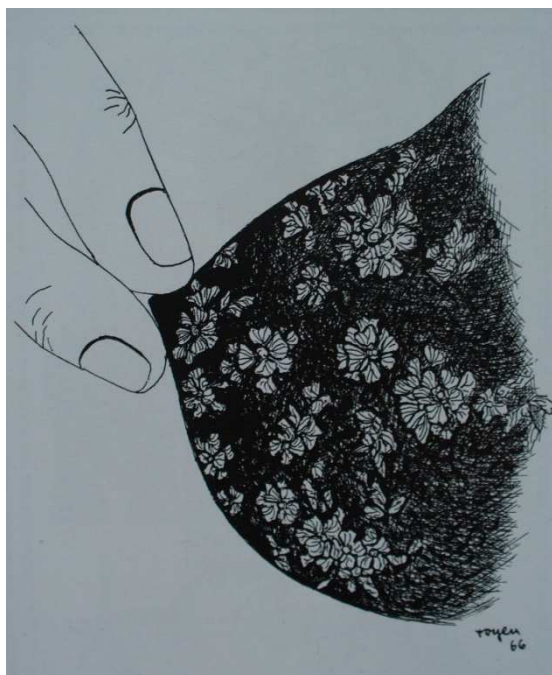

Obr. 18: Toyen, Sen, 1937

Cyklus suchých jehel, *Střepy snů*, byl volnou ilustrací ke sbírce básní v próze *Studna ve věži* autora Radovana Ivšice. Jedná se o kresby s jemně erotickou, snovou atmosférou. Tyto dvě kresby vnímám jako jemnou představu erotických snů.

Obr. 19: Toyen, *Střepy snů*, 1966-1967

Obr. 20: Toyen, *Střepy snů*, 1966-1967

7.3. Jan Švankmajer

Jan Švankmajer (4. 9. 1934) je výtvarník, který se nejvíce proslavil na poli animovaného filmu. Z jeho tvorby jsem vybrala jedno výtvarné dílo, která je zpracováním jeho snu. Pro zajímavost uvádím i dílo jeho syna Václava, které je také přímo inspirováno snem. V obou případech se jedná o objekty. Obě tato díla byla vystavena na výstavě Jiný vzduch na Staroměstské radnici v Praze.

Prvním dílem, které zde uvádím je Sen o skákajících houskách. Zde Švankmajer použil housky na slepičích nohách jako nejpodstatnější prvek pro znázornění snu. I já ve své výtvarné části pracuji podobným způsobem, kdy si vybírám jen jeden, či více důležitých momentů ze snu.

„Sen o skákajících houskách z 3. prosince 2003

Jsem v jakési restauraci. Vedle mě sedí Eva a jí nějakou strašnou šlichtu. Říkám Evě: „Jak to můžeš jíst.“ Stále čekám, až mi číšník přinese jídlo, které jsem si objednal. Mělo to být nějaké maso á la bažant. Konečně přichází číšník a postaví přede mne talíř s jakousi podivnou šedou hmotou. I když není nic vidět, vím, že ta hmota je plná vařené cibule, kterou nesnáším. Chce se mi zvracet.

Eva se dívá na můj talíř a začne se hystericky smát.

Vtom kolem oken restaurace přejede nákladní auto plné čerstvých housek. Vybíhám z restaurace a utíkám za autem. Volám na řidiče, ať na mě počká. Auto náhle dostane smyk (nebo něco takového) a převrhne se. Housky se vysypou na ulici. Sbíhají se lidé.

Dobíhám k místu neštěstí. Mám strašný hlad. Chci sebrat jednu housku, která se válí u mých nohou. Ta však náhle vyskočí a poskakuje ode mne pryč. Všechny housky, po kterých sáhnu, ji následují.

Vidím, že každá houska má jednu slepičí nohu, po které skáče, a všechny mi tak utíkají. Probouzím se s vlčím hladem.

JAN ŠVANKMAJER" (Solařík, 2012, str. 13 – 14)

Obr. 21: J. Švankmajer, Sen o skákajících houskách, 2003

Jako druhé dílo uvádím Sen o prstenu od Václav Švankmajera. Ten zde pracuje se snovou představou prstenu, kterou detailně přepisuje do skutečného objektu. Sen popisuje velmi krátce, jedná se tam opravdu jenom o prsten. Pokud bychom tedy brali v úvahu, že sen probíhal přesně takto a není zkrácen, použil výtvarný popis celého snu. To se liší od zpracování snu Sen o skákajících houskách Jana Švankmajera v tom, že jeden využívá celý sen, kdežto druhý vybírá jen jednu situaci z celého snu.

„Sen – Mám na palci levé ruky prsten ve tvaru palce zalomeného do pravého úhlu. Prsten je přesnou kopií prstu, na kterém spočívá. Ještě ve

snu se tomu podivuji.

VÁCLAV ŠVANKMAJER“ (Solařík, 2012, str. 18)

Obr. 22: V. Švankmajer, Sen o prstenu, 2011

Dále bych ráda zmínila techniku mediumní/automatické kresby, kterou používala i výtvarnice Eva Švankmajerová, manželka Jana Švankmajera. Takto techniku mediumní kresby popsal Jan Švankmajer. „AUTOMATICKÁ ČI MEDIUMNÍ KRESBA je „pasivní“ naslouchání ozvěny. Vyžaduje absolutní uvolnění mysli, podobně jako meditace. Čím hlubší je uvolnění, tím výrazněji pociťujete, že to nejste vy, kdo to kreslí. Ruka jako by se odpojila od vaší vůle a dělá si, co chce. Respektive dělá to, co neovládáte, ale co má zřejmý, ale nám dosud nesrozumitelný smysl. Zkuste to sami, i když jste o sobě přesvědčeni, že jste absolutní antitalent. Mediumní kresba není umění, je to realizace duše, a tu má každý (nebo skoro každý).

Ornament mediumní kresby nelze ztotožňovat s dekorativismem vypreparovaných, většinou uměle vykonstruovaných ornamentů,

charakteristických např. pro různá slohová období. Tady jde o bezprostřední zachycení určitého rytmu „duše“, který je slyšet při naprostém uvolnění. Tento „automatický ornament“ zachycuje a zviditelňuje pohyby odehrávající se uvnitř našeho těla a mysli. Je to zviditelnění prvotních rytmů. Tady se mediumní kresba stýká s ur-hudbou přírodních národů, s prvotním jazzem, s dětskou říkankou a popěvkem. JAN ŠVANKMAJER“ (Solařík, 2012, str. 119 – 120)

Automatickou kresbu chápu jako proces, který je velmi podobný snění. Domnívám se, že mozek pracuje podobně. Využívá nevědomé pochody mysli, mohou se v nás vynořovat různé pocity, které můžeme vnímat velmi podprahově, intuitivně. Proto ji zde uvádím, vnímám ji jako činnost, která se podobá zaznamenávání snu.

Obr. 23: J. Švankmajer, Mediumní kresba (dokreslovaná frotáž), 2000

7.4. Eva Švankmajerová

Eva Švankmajerová (25. 9. 1940 – 20. 10. 2005) výtvarnice a literátka byla společně se svým manželem od roku 1970 členkou

Skupiny českých a slovenských surrealistů. Z její rozsáhlé tvorby jsem zvolila mediumní kresbu a malbu. V obou se objevuje motiv očí. Cituji zde jeden z jejich snů. „**Sen ze 17. ledna 2001** – Jsem v internátní ubikaci a říkám, že odcházím na schůzku, kterou mám domluvenou deset let. Beru si šaty a sako nechám ještě ve skříni. Chtěla bych dobře vypadat, ale nemám asi moderní věci a obličej. Olejovými barvami před zrcadlem se maluji. Vypadám dobře, ale nejsem si podobná. EVA ŠVANKMAJEROVÁ“ (Solařík, 2012, str. 109)

Obr. 24: E. Švankmajerová, Mediumní kresba, 2003

Obr. 25: E. Švankmajerová, Mediumní malba, 2002

7.5. Sen ve filmu

Sen se ve filmech objevuje často jen velmi okrajově v rámci příběhu. Vybrala jsem čtyři filmy, každý se sny pracuje poněkud jinak.

Film *V moci snů* (2000) režiséra Alaina Berlinera pracuje s tematikou skutečnosti a snu takto. Celý film je založen na problematice rozpoznání

skutečnosti od snu. Hlavní hrdinka vede dva životy. Jeden ve Francii, druhý v New Yorku. Když se Marie uloží ke spánku na Francouzském venkově, zdá se jí sen o Marty, která žije v New Yorku. A naopak Marty se v noci zdá o Marii. Ani jedna z hrdinek neví, který život je skutečný. Oba považuje za skutečné. Každý ten život je zcela odlišný. Obě navštěvují psychiatra, který jim tvrdí, že tato přítomnost je ta reálná a ta druhá je snem. I všechny osoby, které o problému vědí, hlavní hrdinku přesvědčují o tom, že právě ten jejich svět je skutečný. Příběh se dál rozvíjí, ale nebudu jej zde popisovat celý. Nejzajímavější je pro mne základní zápletka filmu. Co je skutečnost a co je sen?

Další film, *Nauka o snech* (2006), který režíroval Michel Gondry je celý o snech. Hlavní hrdina zažívá velmi dobrodružné a živé sny. Někdy mu sny zasahují do skutečného světa. Skutečný svět obohacený o různé fantazie se naopak objevuje ve snech. Vyskytují se zde různé typické jevy pro sny. Např. se hlavní hrdina ve snu snaží vyndat nohy z ledu, do kterého se propadá. Probouzí se a zjišťuje, že má nohy v mrazáku. Vnější podnět se mu přenesl do snu. Někdy nedokáže rozeznat, co je skutečností a co je snem. Film je mi velmi sympatický výtvarným pojetím i celou tematikou. Pracuje se zde se sny velmi intenzivně a poutavě.

Kuky se vrací (2010), film režiséra Jana Svěráka, obsahuje prvky snovosti, kterými je prostoupen celý příběh. Můžeme se pouze domnívat, zda se Kukyho příběh rodí v hlavě šestiletého chlapce, nebo se skutečně děje. Není zde zcela jasné, co je realita a co fantazie či sen malého chlapce.

V seriálu *Městečko Twin Peaks*, režiséra Davida Lynche, se objevuje zajímavé zpracování snu. Detektivovi se zdá sen, který mu pomůže objasnit vrahu oběti. Je nám umožněno nahlédnout přímo do snu. Ten je zpracován neobvykle sugestivně a opravdově. Celý seriál na mne působí surrealisticky.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zmapovat pojmy skutečnost a sen a výtvarně s tímto tématem pracovat. V teoretické části jsem se pokusila proniknout do problematiky vnímání skutečnosti a zákonitostí snění. Toto téma je však velmi rozsáhlé na to, aby mohlo být zcela podrobně zpracováno v takovém rozsahu, jaký nabízí tato práce. Potřebovala jsem jej tedy uchopit do té míry, abych mohla se sny a s vědomím vlastního já pracovat. Během zpracovávání teoretické části jsem zároveň pracovala i na deníkových záznamech snů. Poznatky, které jsem postupně získávala, se částečně zrcadlily v mých snech. Se sny lze pracovat různými způsoby, je to obohacující, ale také vyčerpávající. Z této zkušenosti se domnívám, že pokud se člověk svými sny příliš zabývá, nemusí to vždy být prospěšné, může vůči nim ztrácet nadhled. Když jsem průběžně pracovala na záznamech snů, ovlivňovalo mě to. Musela jsem na své sny stále myslet, snažila jsem se, abych si jich co možná nejvíce zapamatovala. Případné výpadky mne dokázaly znepokojit. Pokud bych se sny nezabývala, pravděpodobně bych si této pauzy vůbec nevšimla. Přínosné pro mě bylo i to, že jsem téměř denně pracovala s tužkou a akvarelem. Lépe jsem pronikla do této techniky, která mi vyhovuje svojí rychlostí a možností expresivního záznamu. Chvillemi však pro mne bylo náročné tuto činnost vykonávat pravidelně a soustředit se na ni.

V didaktické části jsem navrhla výtvarné úkoly jako možné způsoby uchopení tématu v rámci výtvarné činnosti. U dětí předškolního věku bylo mým skrytým cílem zavést diskuzi na téma snů, přemýšlet nad nimi a vnímat je jako součást života. Pro dospělé jsem navrhla stejný způsob práce s tématem, jako jsem se jím zabývala já, a dále jsem navrhla propojení snů s denními záznamy. V myšlence zaznamenávat obsahy prožitých dnů současně se sny vidím jistou možnost pro další pokračování v diplomové práci.

Seznam použité literatury

BAKEŠOVÁ, Alena. *Filosofický slovník*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, k.s. -Knižní klub, 2009. ISBN 978-80-242-2582-1.

BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník*. 1. vyd. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0609-5.

CIKÁNOVÁ, Karla. *Malujte si s námi*. 2. vyd. Praha: Aventinum, s.r.o., 1996. ISBN 80-85277-84-0.

CIKÁNOVÁ, Karla. *Tuškou, štětcem nebo myší*. 1. vyd. Praha: Aventinum nakladatelství, s.r.o., 1998. ISBN 80-7151-031-9.

DEMPSEYEOVÁ A. *Umělecké styly, školy a hnutí*. Slovart, 2002. ISBN 80 – 7209 – 402 – 5.

DRYJE, František a Martin SOUČEK. *Eva Švankmajerová*. Praha: Arbon vitae, 2006. ISBN 80-86300-71-4.

FOSTER, Hal, Rosalind KRAUSSOVÁ, Yve-Alain BOIS a Benjamin H. D. BUCHLOH. *Umění po roce 1900*. 1. vyd. Praha: Slovart, s. r. o., 2007. ISBN 978-80-7209-952-8.

FREUD, Sigmund. *Výklad snů, O snu: druhá a třetí kniha*. 1. vyd. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1998. ISBN 80-86123-07-3 80-86123-08-1.

FROMM, Erich. Mýtus, sen a rituál: a jejich zapomenutý jazyk. 1. vyd. Praha: AURORA, 1999. ISBN 80-85974-70-3.

HALL, J.; Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění. 1. vyd. Praha: Mladá fronta 1991 ISBN 80-204-0205-5.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. Psychologický slovník. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.

JACOBI, Jolande. *Psychologie C.G.Junga*. 1. vyd. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1992.

JUNG, Carl Gustav. Člověk a duše. 1. vyd. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0543-9.

JUNG, Carl Gustav. Duše moderního člověka. 1. vyd. Brno: Atlantis, 1994. ISBN 18-015-94.

KLINGSÖHR - LEROYOVÁ, Cathrin. Surrealismus. Praha: Slovart s. r. o., 2005. ISBN 80-7209-656-7.

LABERGE, Stephen. Lucidní snění. 1. vyd. Praha: DharmaGaia, 2006. ISBN 80-86685-63-2.

NAKONEČNÝ, Milan. *Encyklopedie obecné psychologie*. 2. vyd. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0625-7.

NÉRET, Gilles. Salvador Dalí. 1. vyd. Praha: Slovart, s. r. o., 2003. ISBN 80-7209-530-7.

OLŠOVSKÝ, Jiří. *Slovník filosofických pojmů současnosti*. 1. vyd. Praha: Erika, s.r.o., 1999. ISBN 80-7190-804-5.

POHRIBNÝ, Arsén. *Anselmo Legnani 1937 - 1999*. Cheb: Státní galerie výtvarného umění v Chebu, Muzeum umění Olomouc, 2000. ISBN 80-85016-47-8.

PROVAZNÍKOVÁ, Věra. *Když na hrušce buchtý zrály*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group k. s. - Knižní klub v Praze, 2009. ISBN 978-80-242-2048-2.

SLAVÍKOVÁ, V, Jan SLAVÍK a Helena HAZUKOVÁ. *Výtvarné čarování: artefietika pro předškoláky a mladší školáky*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 2000. ISBN 80-7290-016-1.

SOLAŘÍK, Bruno a František DRYJE. *Jiný vzduch: Skupina česko-slovenských surrealistů 1990 - 2011. Katalog výstavy s mezinárodní účastí*. 1. vyd. Praha: Art Movement a Sdružení Analogonu, 2012. ISBN 978-80-904419-1-0.

SRP, Karel. *Toyen*. 1. vyd. Praha: Argo, s.r.o., Galerie hlavního města Prahy, 2000. ISBN 80-7010-028-1.

ŠTYRSKÝ, Jindřich. *Sny (1925 - 1940)*. 2. vyd. Praha: Argo, 2003. ISBN 80-7203-512-6.

TROJAN, Stanislav. *Lékařská fyziologie*. Praha: Grada Avicenum, 1994. ISBN 80-7169-036-8.

UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta: výtvarný projev a psychický život dítěte*. 5. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-599-7.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2004. ISBN 80-246-0841-3.

VÁCHAL, Josef. *Mezi bohem a Ďáblem*. 1. vyd. Praha: Ladislav Horáček - Paseka, 2008. ISBN 978-80-7185-913-0.

VOLLMAR, Klausbernd. *Síla snů*. 1. vyd. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1995. ISBN 80-85880-08-3.

WERICH, Jan. *Fimfárum*. 8. vyd. Praha: Albatros, 1997. ISBN 80-00-00555-7.

Filmy

BERLINER, Alain. *V moci snů*. USA, 2000.

GONDRY, Michel. *Nauka o snech*. Francie, 2006.

LYNCH, David. *Městečko Twin Peaks: (Tv seriál)*. USA, 1990.

SVĚRÁK, Jan. *Kuky se vrací*. ČR, 2010.

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Pedagogická fakulta

Katedra výtvarné výchovy

Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení: **Karolína Pikorová**

studijní program: **Specializace v pedagogice**

studijní obor: **Výtvarná výchova se zaměřením na vzdělávání**

Děkan fakulty Vám podle zákona č. 111/1998 Sb. určuje tuto bakalářskou práci:

Název práce:

Skutečnost a sen

Zásady pro vypracování:

Vytvořte práci vycházející z předpokladu různorodého chápání zadaného tématu, významu slov „skutečnost a sen“.
Založte své dílo na specifickém pojetí, vycházejícím z východiska filosofie, psychologie, sociálních vztahů člověka ve společnosti, jeho předpokladů, tužeb a představ.

Zabývejte se tedy tématem z pohledu teoretického, výtvarného a reflektujte téma a jeho potenciál využití v pedagogické praxi.

Vytvořte soubor maleb, které svým výrazem a obsahem budou korespondovat se zadaným tématem práce.

Přesné formální pojetí však vznikne v průběhu průběžných konzultací s vedoucím a konzultanty práce.

Rozsah textu:35-40 ns

Seznam odborné literatury:

DEMPSEYEOVÁ A. Umělecké styly, školy a hnutí. Slovart, 2002. ISBN 80 – 7209 – 402 – 5

ECO, U.: Mysl a smysl. Sémiotický pohled na svět. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1995 (2000). ISBN 80-86181-36-7.

FOUCAULT, M.: Sen a obraznost. Liberec: 1995.

FROM, E.: Mýtus, sen a rituál. Praha: Aurora, 1999.

HALL, J.: Slovník námětů a symbolů ve výtvarného umění. 1. vyd. Praha: Mladá fronta 1991 ISBN 80-204-0205-5.

KLINGSÖHR-LEROYOVÁ, C.: Surrealismus. 1. vyd. Slovart, 2005. ISBN 80-7209-656-7.

KOUKOLÍK, F.: Mozek a jeho duše. 1. vyd. Praha: Makropulos 1997. ISBN 80-901776-1-1.

KOUKOLÍK, F.: Já. O vztahu mozku, vědomí a sebevědomování. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0736-0.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr.A. Sedlák Michal**

Oponenti:

Konzultanti: **doc.ak.mal. Kornatovský Jiří**

Datum zadání bakalářské práce: **16.03.2011**

Termín odevzdání bakalářské práce: dle harmonogramu příslušného akademického roku

.....
Vedoucí katedry

.....
Děkan

V Praze dne 21.03.2011

Karolína Plesková 6. 4. 2012

Seznam obrazových příloh

Obr. 1: A. Legnani, Nevědomí, 1998 (str. 17)

Zdroj: Pohribný, 2000

Obr. 2: Průběh spánku a vystupování snů, (Nakonečný, 1997) (str. 23)

Zdroj: Nakonečný, 1997, str. 240

Obr. 3: Sen s balónky, vlastní tvorba, 2012 (str. 30)

Zdroj: Vlastní tvorba

Obr. 4: Sen o koupelně, vlastní tvorba, 2012 (str. 42)

Zdroj: Vlastní tvorba

Obr. 5: Sen o dítěti, vlastní tvorba, 2012 (str. 43)

Zdroj: Vlastní tvorba

Obr. 6: Sen o dívce 1, vlastní tvorba, 2012 (str. 44)

Zdroj: Vlastní tvorba

Obr. 7: Sen o dívce 2, vlastní tvorba, 2012 (str. 45)

Zdroj: Vlastní tvorba

Obr. 8: J. Štyrský, Záznam snu o utopené ženě, 1939, kresba tužkou na papíře, 30 x 23 (str. 46)

Zdroj: Štyrský, 2003, str. 107

Obr. 9: Sen o hospodě, vlastní tvorba, 2012 (str. 47)

Zdroj: Vlastní tvorba

Obr. 10: Vlastní tvorba, 2012, 18 x 24 cm (str. 48)

Zdroj: Vlastní tvorba

Obr. 11: Vlastní tvorba, 2012, 70 x 80 cm (str. 48)

Zdroj: Vlastní tvorba

Obr. 12: Vlastní tvorba, 2012, 30 x 30 cm (str. 49)

Zdroj: Vlastní tvorba

Obr. 13: Vlastní tvorba, 2012, 25 x 30 cm (str. 49)

Zdroj: Vlastní tvorba

Obr. 14: Vlastní tvorba, 2012, 25 x 30 cm (str. 50)

Zdroj: Vlastní tvorba

Obr. 15: J. Štyrský, Druhý záznam snu, 1931, kresba tužkou na papíře, 24 x 13,7 (str. 53)

Zdroj: Štyrský, 2003, str. 70

Obr. 16: J. Štyrský, Můj otec, 1934, koláž, papír, 27,5 x 23 (str. 54)

Zdroj: Štyrský, 2003, str. 71

Obr. 17: Toyen, Spící, 1937 (str. 55)

Zdroj: Srp, 2000, str. 142

Obr. 18: Toyen, Sen, 1937 (str. 55)

Zdroj: Srp, 2000, str. 141

Obr. 19: Toyen, Střepy snů, 1966 – 1967 (str. 55)

Zdroj: Srp, 2000, str. 267

Obr. 20: Toyen, Střepy snů, 1966 – 1967 (str. 55)

Zdroj: Srp, 2000, str. 267

Obr. 21: J. Švankmajer, Sen o skákajících houskách, 2003 (str. 57)

Zdroj: Solařík, 2012, str. 13

Obr. 22: V. Švankmajer, Sen o prstenu, 2011 (str. 58)

Zdroj: Solařík, 2012, str. 18

Obr. 23: J. Švankmajer, Mediumní kresba (dokreslovaná frotáž), 2000 (str. 59)

Zdroj: Solařík, 2012, str. 119

Obr. 24: E. Švankmajerová, Mediumní kresba, 2003 (str. 60)

Zdroj: Solařík, 2012, str. 63

Obr. 25: E. Švankmajerová, Mediumní malba, 2002 (str. 60)

Zdroj: Dryje, 2006, str. 82

Přílohy (seznam příloh na CD – ROMu)

Příloha č. 1: Splněný sen (Werich, 1997, str. 76 – 85)

Příloha č. 2: Deník – 71 obrazů

Příloha č. 3: Závěrečné malby – 5 obrazů